

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőséghez Jókai-utca 8. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos áron közöltetnek.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.

„A bibliára támaszkodva védjük szabadságunkat.”

Irta: *Báró Bánffy Dezső.*

A „Debreceni Protestáns Lap” nem politikai ujság és így nekem sem céлом ez alkalommal e lap hasábjain írva, politikával foglalkozni.

Mégis nincs kizárva, hogy az elmondandókban politikai vonatkozások is legyenek; mindenestre azonban az aktuális politikai kérdésektől teljesen függetlenül.

Mert hiszen a szabadelvűség, az erős sovínista nemzeti gondolkodás nem is tényleges politika; azok csak alapvető, irányzatot adó felfogások és érzések, melyek a napi politikával közvetlen kapcsolatban -- nem szükséges, hogy legyenek.

Szólok így a protestántizmusról, — kapcsolatban a nemzeti érzéssel a szabadelvű gondolkodással. Távol áll tőlem, hogy a mit itt elmondandó vagyok — a protestántizmus javára célzatosan kihívó vagy támadó célzatu legyen, más felekezetekkel szemben; de kétségtelen, talán nem is vitatható, hogy a mi magyar viszonyaink között a protestántizmus a képviselője első sorban az erős nemzeti iránynak, a határozott szabadelvűségnek.

A Kálvin és Luther hitújítása után Magyarországon is terjedő protestántizmus volt hatalmas lobogtatója a hitkérdésekben is — a szabadgondolkodás elméletét hirdetve — azon tudományos fejlődésnek, mely — dacára a mohácsi vést követő idők sanyaru voltának — a kozmopolitikus világegységet kereső katholicizmussal szemben — függetlenül idegen államokbani alakulásoktól — létrehozta az első sorban nemzeti Kálvin hitét követők felekezetét. Nemzeti egyházzá alakult és mint nemzeti, szemben a németesítő osztrák befolyással és mindent kiirtó

török nyomással, fenn tudta tartani a magyar ámban a magyar nemzeti jelleget.

Az erdélyi fejedelemség 150 éves önállósága korszakában határozott és tiszta protestántizmusának köszönheti azt, hogy nemzeti tudott maradni és mint magja a jövő alakulásnak, az azon időkben vele egységes tisztai vidékekkel a mai nemzeti jellegű magyar államnak — protestáns hitének védelme mellett — védője volt a magyar nemzeti jellegnek is, melyet a magyar állam többi részeiben nemcsak veszélyeztetett, de majdnem kiirtott az osztrák és török elnyomás.

A protestántizmus és ennek élén Erdély és az erdélyi fejedelemséghez tartozó vidékek Kálvin hitét követő papjai voltak azok a tényezők, a kiknek köszönni lehet, hogy a katholicus érdekeknek szolgálatában állott németesítő irányzat azon korban nem győzedelmeskedhetett. A protestántizmus liberális és nemzeti irányzata tette lehetővé, hogy a hitnek tanítása és védelme érdekében létrehozott iskolákból magyarul gondolkozó és szabadelvűen érző apostolai a reformációnak bejárva az országot, hirdették a protestántizmust és hirdették magyarul, szemben a világegységet kereső és hirdető katholicismus egységesítő latin nyelvével.

A tudományok terjedése a szabad gondolkodást hirdető taborából indult ki először magyar nyelven és ha keressük a régi első magyar nyomtatványokat, azok legnagyobb része a reformáció hirdetőit vallja szerzőiül. Bocskay István, Bethlen Gábor, Rákóczy György küzdelmeikben — midőn fegyvert fogtak a protestántizmus védelmére — egyszersmind a magyar nemzeti érdekeket, a liberalizmust, a magyar alkotmányt, annak megmentését, annak biztosítását is tüzték ki célul.

A II. Rákóczy Ferencz szabadságharca sem választható el a protestántizmus küzdelmeitől;

mert midőn a protestánsok törvény által biztosított jogaik védelmére fogtak fegyvert, akkor a magyar szabadságot, a magyar nemzeti érdeket is megvédeni törekedtek.

De ha ez így volt nálunk; nem volt az másképpen más államokban sem. Németalföldön a protestánsok szövetsége a lábbaltiport tartományi törvényi szabadsággal a spanyol erőszak ellen vivta ki az önállóságot; ennek emlékére olvasható a régi németalföldi aranyakon ma is, ami soraink élén áll: „A bibliára támaszkodva védjük szabadságunkat.”

Természetes, hogy a szabad elmélkedést megengedő protestánsok első sorban tud alkalmazkodni az állami szabadelvű intézményekhez és világegységet nem keresve, tudja lehetővé tenni, hogy az államban nemzeti egyházak jöjjenek létre. Ebből aztán természetesen következik, hogy már első idejében a reformáció szabadelvű és nemzeti érdekekkel szövetkezve államokat rázkódtatott meg, trónokat forgatott föl és új államalakzatokat tudott teremteni, vagy egyes államok szervezetében törekvéseibe a szabadelvűséget és nemzeti irányt vite be — alapjaiban hozott létre átalakulásokat.

Igy volt ez a múltban; természetes, azóta a viszonyok megváltoztak; az egymással szemben élethalálharcot folytató felekezetek békésen igyekeznek egymás mellé helyezkedni el. A XX-ik század vallási küzdelmeinek célja már nem lehet egymással szemben folytatni a harcot, de kötelessége — egymás mellé helyezkedve — a felekezeti béke fönntartása és biztosítása mellett az állami élet körébe oly intézményeket hozni létre, melyek a felekezetek egyenjogúsága mellett és jogainak biztosításával az állam nagy érdekeit is szolgálják. Természetes, hogy a protestánsok, mely vallási életében a szabadelvűséget hirdeti, állami és politikai vonatkozásokban sem támogathat más irányzatot, mint szabadelvűt és természetes, hogy a protestánsok, mely szervezeténél fogva sem lehet más, mint az állam keretén belül nemzeti, nem járulhat hozzá oly intézményekhez, melyek nem az állam nemzeti egységének érdekeit szolgálják.

Miként a múltban a magyar protestánsok szóval, írásban és tettel is a szabadelvű és nemzeti iránynak állott szolgálatában és ott, — ahol kellett — hitéért, mely egyet jelentett a szabadelvűséggel és nemzeti érzéssel, vérét is ontotta, úgy ma is a protestánsok van hivatva első sorban a magyar államban a szabadelvűséget és nemzeti érdekeket védelmezni.

Miként a múltban hitéért és a magyar nemzeti szabadságért a vezetők és nép egyaránt — ha másképp nem lehetett — vérüket a

harcmezőn ontották; miként a múltban a protestánsok lelkészek hitükért — ha kellett — gályarabságot is szenvedve, a szabadelvűségért és nemzeti érdekekért pusztultak el, — úgy ma sem tehetnénk mást mi protestánsok, — hívek és hit hirdetők egyaránt — mint hitünk mellett hiven kitartva, szolgáljuk a szabadelvűséget, a nemzeti érdekeket.

A magyar államban a szabadelvűségnek és határozott nemzeti irányzatnak hív szolgálata még nem is politika; oly kötelesség az, melyet magától senki el nem háríthat, főként nem minálunk, hol talán inkább, mint másutt, a szabadelvű irány és nemzeti törekvés — ha elvész, ha visszaszoríttatik, annak első áldozata a protestánsok lesz. Nekünk protestánsoknak itt e földön csak szabadelvű és nemzeti légkörben adatott meg a fennmaradás lehetősége, s nem fegyverrel, a harcmezőn küzdve, de a békés otthonban a szabadelvű és nemzeti intézmények mellett tántorodhatatlanul kitartva, kell helyünket megállanunk; ha e földön meginog a liberalizmus, meg lazulnak a nemzeti törekvések, — úgy elveszett protestánsunk is.

Hires természettudósok vallásos nyilatkozatai.

Nagyot fordult a világ tengelye 50 esztendő alatt. Ez az idő éppen elég volt arra, hogy a materializmusnak beakonyodjék s Istenbe, lélekbe hinni tanuljanak azok, kik valamikor mindent méterrel akartak megmérni s csak abba hittek, amit görbeikbe beszoríthattak. Bármit mondjanak is a pessimisták, — elvitázhatatlan, hogy a mai ember inkább vallásos, mint volt a múlt század embere s talán nincs messze az idő, mikor majd a tudomány esodálkozni fog azon, hogy valamikor hit nélkül akart a világ megélni.

Egyes világos fők azonban minden időben voltak s becsületére válik fajunknak, hogy a materialisták láz legdivatosabb napjaiban is bátorságot vesznek maguknak egvesek az istentagadó bölcseséggel szembeszállani, s egyéniségök egész súlyával bizonyosságot tenni arról, kit „a bölcs lángesze fel nem ér, csak titkon érző lelke ohajtva sejt.”

A „S.—D. Tageblatt” január 10-iki számában igen érdekesen állítja össze azoknak a híres természettudósoknak mondásait, kiket a világos fők kategóriájába soroznak talán még azok is, kiknek a szemök szikrákat hány azonnal, amint előttük valaki a vallás igazságairól szól s kétségbe meri vonni azt, hogy minden bölcsesség a laboratóriumokban szűrődne le.

Ismertetjük ezt a cikket a „Kirchliche Blätter” szövege nyomán s itt-ott ki is egészítjük. *Verulimi Baco* († 1626.), aki mint az induktív módszer felfedezője, tulajdonképpen atyja a modern természettudományoknak is, azt mondta: „Felületes tudás az Istentől elvezet; de alapos, mélyreható tudás ismét Istenhez vezet vissza.” Ilyenképpen hangzik az is,

amit a valamivel később élő „nagy experimentator” s az ujkori chemiának megalapítója *Robert Boyle* (született némelyek szerint 1626; mások (Suard és Cuvier) szerint 1621-ben) mondott: „Valódi természettudós sehol sem tud a teremtés titkainak ismeretébe úgy benyomulni, hogy észre ne vegye az Isten ujjait.” Kiegészítéseképpen azoknak, a miket erre a nagy emberre vonatkozólag a „S.—D. Tageblatt” elmond, mi itt jönnek látjuk még felemlíteni azt, hogy noha *Boyle* igen csendes természetű és szelid kedélyű ember volt, ki higgadtságát a leghevesebb tudományos vitákban sem vesztette el: valósággal kiméletlen volt azok iránt, kik vallásos érzülete ellen intéztek támadást. Ezeket lenézte s ő, aki különben az elméleti speculatiókra nagy súlyt soha sem fektetett, Isten létében egy pillanutig sem kételkedett. *Kopernikus* a róla nevezett világrendszer halhatatlan megalapítója (szül. 1742 vagy 1743.) egy alkalommal így kiált fel: „Ki volna az, akit a világegyetem isteni bölcsességgel vezetett dicső rendjének okos megfigyelése a világegyetem mindenható nagy építőmesterének esodálataira ne vezetne, akiben a legmasabb boldogság van s akiben minden jó tetőpontjára jut.!”?

Ezek ellen a tudós férfiak ellen azonban még fel lehet hozni azt, hogy olyan időben éltek, amikor a szellemileg legmagasabb fokon álló sem tudta magát kora előítéleteitől szabaddá tenni. Lássunk tehát néhány természettudóst az újabb időből.

Mielőtt azonban a „S.—D. Tageblatt” adatait tovább követnők, — ismét ki kell azokat e helyen egészíteniünk a következőkkel. *Newton Izsák* (szül. 1642 dec. 25.) akiről egyik életrője azt jegyezte fel, hogy a tudományt annyival gazdagította, amennyivel egy hozzá hasonló lángész csak gazdagíthatja, — a kalapját vette le mindannyiszor, valahányszor az Isten nevét említette. Pedig ennek a férfinak a cambridgei Trinity — college kápolnája előtt 1755-ben felállított márvány szobrára ezt irták fel: „Qui genus humanum superavit.” Ugyancsak *Newton* volt az is, ki nem tartotta szégyenletesnek hangoztatni, hogy „Isten az az öntudatosan működő ok, aki a természetben minden anyagnak, erőnek és törvénynek lételt és működési képességet ad s aki mint szent akarát minden természet-törvényt rendben tart.” Aztán idézhette volna a S. D. T. cikkirője a nagy svéd botánikust *Linné Károlyt* (1707. máj. 23.) ki a következő meghatóan szép nyilatkozatot tette: „Láttam Istent itt jártában, mint Mózes; láttam őt és elcsendesültem lesujtva a csodálattól és ijedelem-től. Lábnymainak egy pár jelét a teremtés műveiben szerencsés voltam felfedezhetni. És Istennek e műveiben, még a legcsekélyebbekben, sőt még az olyanokban is, amik semminek látszanak, mily erő, mekkora bölcsesség, mily leirhatatlan befejezettség nyilatkozik.”

Az újabb időből felemlíthetjük a 19 ik század egyik elsőrangú természettudósát (geologus, botanicus és zoologus egy személyben!) *Oswald Heer-t* († 1883) ki „Urwelt der Schweiz” című nagy művében (622 oldal!) ismétli Baco mondását: „Fél tudás Istentől el, alapos tudás Istenhez vezet.” *Oersted* († 1851.) az elektromagnetismus felfedezője szerint „Égészséges természetvizsgálat úgy tünteti fel a világegyetemet, mint végnélkül való művét annak az élő értelemnek, akit mi Istennek nevezünk; a természet működése = Isten működése; a természet

törvényei = Isten gondolatai.” Egy másik. — angol — geolog, aki a modern értelemben vett geológiának megalapítója: *Ch. Lyell*, a nagy Darwin barátja éppen azt mondja, amit Boyle, csak hogy modernebb formában: „Bármely irányban vizsgáljuk a természetet, mindenütt egy teremtő értelemnek vagy az ő gondviselésének, hatalmának és bölcsességének legvilágosabb bizonyosságaira bukkanunk.”

(Folyt. köv.)

Komoly felszollítás Ny. L.-hez.

*mint a „Jegyzetek Szalay J. figyelmébe” című cikke írójához.**

Ny. L. bevégezvén a Jegyzeteket, annak végén komoly felszollítást intéz hozzám és pedig lelkészi s írói tisztességem érintő komoly felszollítást. Jele-sül hogy „hagyjak fel rationalisticus modern, protestáns fogalmaimmal és vezessem gyülekezetem azon az uton, melyen jártak a mi atyáink és ne dobjam el az irást és hitvallásokat.”

En is három komoly felszollítást és pedig az ő egyéni tisztességét érintő következő három felszollítást intézem Ny. L.-hez. Első ez: „Tanuljon meg előbb értelmesen olvasni, mielőtt a theologia legnagyobb kérdésével a praedestinációról való íráshoz fog. Mert hisz az értelmesen olvasni tudás hiányára vall az, hogy elolvassa az én „A praedestinációról Cogitatornak” írott cikke (L. D. Prot. Lap 1903. okt. 17. sz. 628. l.), melyben egy sereg idézés van egymás mellé állítva Cogitator és Konya theologus cikkeiből mint általok állítottak. Po „Ha a megvetettek közül valók semmi hit vagy megtérés nem használ.” „Bármint tesz is az ember, végzetét el nem kerülheti.” „Erthetetlen hogy az Isten önérdeme nélkül szeressen valakit.” „Ezeket a jó Isten maga vezetné a rosra.” „Isten absolut akarata mindennek következőkép, a bűnnek is.” „A statistika igazolja a praedestinációt satb.”

És most mit csinál Ny. L. ? A Cogitator és Konya theologus ezen állításait nekem tulajdonítva azt mondja „ezek az én kifogásaim a praedestináció ellen.” S miattok engem ut 4—5 cikke keresztl.

Hát ez a 2-ik komoly felszollításom Ny. L.-hez hogy vallja be itt a lapok hasábjain, hogy tévedett mikor Cogitator s Konya theologus általa cáfolgatott mondásait nekem tulajdonítja, mintha én mondtam volna azokat a praedestináció ellen. világi emberek az ilyen tévedések beismerését tisztesség dolgának tartják, mit nekünk lelkiekkal foglalkozóknak még jobban annak kell tartani.

Harmadik komoly felszollításom, hogy tanulmányozza az én munkáimat s azokból vett állításokat állítson szembe ha tud egyházam tanaival. És ha ez sikerül akkor intézzen hozzám komoly felszollítást, hogy hagyjak fel a racionalisticus fogalmakkal satb. Reményilem azonban hogy ez nem fog sikerülni, mert hisz eddigi nemes dicsekvésem volt

* Ezt a cikket kommatizálás és orthographia szempontjából változtatlanul úgy szedtettem ki, a hogy írója beküldte. Hogy miért tettem ezt, — ahhoz a magyarázatot Ny. L. következő cikke adja meg.
Szerk.

hogy én minden sor irásommal, Krisztus dicsősége mellett, egyházam tiszta tanait is terjesztem ellentétbe úgy a rationalisticus modern, mint a holt betűi orthodoxiával.

Szalay József,
ev. ref. lelkész.

Válaszul.

Nagyon fog tévedni Szalay ur, ha azt gondolja, hogy én követni fogom őt a személyeskedés terére. Ez a mikor komoly dolgokkal foglalkozik az ember, elkerülendő. Csupán a „Jegyzetek”-re vonatkozólag van egy pár megjegyzésem.

Cogitator kétkedő lélekkel fordult a nt. szerkesztő urhoz. Tehát nem rossz akarattal s nem gyűlölettel a praedestinatio iránt. Ő magyarázatot kért e felséges tanra vonatkozólag. A magyarázatot Kónya adta meg, de e magyarázatot Szalay ur helytelennek találván, újabb magyarázatot tartott Cogitatornak és Kónyának. Magyarázata azonban olyan volt, hogy a nt. szerkesztő ur, mint dogmatikus, azt határozottan elítélte. Elítéltem én is, ki ismerem egyházam hittanát.

Elítéltem pedig azért, mert kétszínűséget láttam benne. Láttam ugyanis azt, hogy Szalay ur gondolkozása arra az eredményre jutott, hogy ezek az urak nem értik, amiről beszélnek; ő pedig érti, tehát hivatott a kitanításra. Felsorolja tehát Cogitator kételyeit (szerinte ellenvetéseit) s kikap egyet mást Kónya soraiból (szerinte ellenvetéseket) s jezsuita módra azt mondja: *ezeket ti állítjátok*. Az ő magyarázatából azonban csak az tűnik ki, hogy azokat ő állítja, mert azokat meg nem cáfolván: olyan magyarázatot tett, melynek alapját éppen ezen ellenvetések képezik; de hogy mindenre elkészülve legyen, gondoskodott arról is, ha esetleg valaki soraiért megtámadná; gondoskodott pedig úgy, hogy most ő vádol meg engem azzal, hogy ime még olvasni sem tudok, mert ha tudnék, nem tulajdonítottam volna ezen ellenvetéseket ő neki.

Előadásában ez a kétszínűség, amire én teljesen el voltam készülve s éppen azért teljes tudatossággal tulajdonítottam neki azokat, melyekért mint ő mondja *1—5 cikken keresztül ütöttem*.

Magára a tárgyra csak ennyi a megjegyzésem, mert ez elég is. A többi összevisszaságra és személyeskedésre izléstelenség volna válaszolnom. Majd belátja e lap olvasó közönsége ugyanis, hogy az igazság az én részemen van s ha egyáltalában valamiről szólhatok, az csak az lehet, hogy ámbár Szalay ur *„lelkész és író”*, én a III. gymn. osztályu tanuló-tól is többet várok a helyes írás dolgában. Aki ezeket tudja írni: „felszollítás”, „felszollítást”, „felszollítást”, „felszollítást”, „Ny. L.-hez”, „tanuljon meg előbb értelmesebben olvasni, mielőtt a theologia legnagyobb kérdésével a praedestinaczióról való íráshoz fog” (ezt olvassa el *értelmesen*), „tudás hiányára vall az hogy . . .”, „mint általok allítottak”, „engem ut . . .”, „felszollításom”, világi (mondattal elején kis „v”), „foglalkozoknak” . . ., „felszollításom”, „szembe ha tud” (kötőszó előtt vonás!), „Es ha ez sikerül akkor . . .” (kötőszó előtt vonás!), „felszollítást”, „volt hogy” (kötőszó előtt vonás!), „dicsősége”, „ellentétbe (t. i. valamivel.) — annak legalább is ajánlatos, hogy szerényebb legyen mások oktatásában.

És még egy ígéretet is teszek; nevezetesen megígérem Szalay urnak, hogy tanulmányozni fogom az ő theologiai műveit s ha nagytiszteletű szerkesztő ur lesz szives helyet adni; megpróbálom, ha tudok-e azokból vett állításokat szembe állítani egyházunk tanáival? Remélem, hogy ez sikerülni fog!

Ezt a dolgot pedig ezen sorokkal a magam részéről azért fejezem be, nehogy valamiképpen személyi dologgá fajuljon.*

Ny. L.

TANÜGY.

Egyházkerületünk népiskoláinak állapota az 1900/1-ik iskolai évben.

(Folytatás.)

A mindennapi iskolában egy osztályt vezet 209 tanító, két osztályt 260 tanító, hármat 78 tanító, négyet 209 tanító, öt osztályt 180 tanító, hat osztályt 244. Ebből látható, hogy a tanítóknak csekély része az, aki több osztály közt nem kénytelen gondjait megosztani.

A tantervet tekintve, A) tanterv szerint tanít 242 tanító, B) tanterv szerint 348, C) tanterv szerint 552 tanító. Legtöbb A) tantervet követő tanító van a hevesnagykunsági, debreceni és békésbánati egyházmegyékben.

A tanítványok száma nagyon változatos, a helyi viszonyok szerint némelyik tanító elibe százat meghaladó tanítvány jut, míg másutt alig van 40 tanuló egy osztályban. A sikeres tanítás szempontjából óhajtható volna, hogy a nagy létszámú osztályok számú párhuzamos osztály felállításával csökkentessék, mert, hogy már 70—80 tanulóval nehéz sikeresen egy osztályban foglalkozni, bizonyításra nem szorul, pedig mai viszonyaink közt az átlagos 70—80 főből álló osztályokat nem tekintjük túlnépeseknek. Hogy az osztályok népessége, illetőleg az egy-egy tanítóra eső átlag mint alakul az egyes egyházmegyékben, az alábbi kimutatásból kitűnik.

A mindennapi iskolába jár a békésbánati egyházmegyében 14,691 tanuló, és így a 186 tanító közül egyre esik átlag 73 tanuló. A beregi egyházmegye 5,450 tanulójaiból 67 tanító között egyre esik 81 tanuló. A bihari egyházmegye 4419 tanulója között a 62 tanító mindenikére átlag 71 tanuló jut. A debreceni egyházmegye 149 tanítója 11,498 tanuló tanítván, egy tanítóra 77 tanuló esik. Az érmelléki egyházmegye 64 tanítója 5266 gyermeket tanít és így egy tanítóra 82 tanuló esik. A felsőszabolcsi egyházmegye 120 tanítója 9843 tanuló tanítván, egyre esik 82 tanuló. A hevesnagykunsági egyházmegyében 156 tanító 11,588 tanuló tanítván, egyre jut 74 tanuló. A máramarosugocsi egyházmegyében 33 tanító 1652 gyermeket tanít és így egy tanítóra 50 tanuló jut. A nagybányai egyházmegyében 47 tanító 3145 gyermeket tanít, egy tanítóra 67 tanuló esik. A nagykarolyi egyházmegyében 51

* Helyesen; személyeskedésnek, lapunkban helye nincs. A tárgyilagosságot azonban továbbra is szivesen veszem Sz. urtól is, Ny. L. urtól is. Szerk.

tanító 3466 gyermeket tanít, egyre tehát 60 gyermek jut. A nagyszalontai egyházmegyében 103 tanító 9053 gyermekkel foglalkozik, egy tanítóra tehát 87 tanuló esik. A szathmári egyházmegyében 106 tanító 6609 gyermeket tanít és így egy tanítóra 62 gyermek jut.

Az egyházkerület 86,680 tanulója közül (alsószabolcsi e. m. hiányozván) egy tanítóra átlag 76 gyermek jut.

Miután a sikeres tanítást az osztályok túlszofaltsága megnehezíti, azt kell mondanunk, hogy a csekélyebb átlagos népességgel bíró iskolák vannak szerencsésebb helyzetben. Az egyházmegyék az iskolák ezen értelemben vett szerencsésebb népességi viszonyai szerint így következnek egymásután: máramarosugocsi, nagykárolyi, szathmári, nagybányai, bihari, békésbányai, hevesnagykunsági, debreceni, felsőszabolcsi, érmelléki, beregi, nagyszalontai. Ilyen formán azok az egyházmegyék állanak a sor végén, melyekben legnagyobb egyházaink is vannak. Azt sem mondhatjuk egyáltalában megnyugtatónak, hogy egész egyházmegyékben 80-at meghalad az egyes tanítók keze alatt levő átlagos létszám, mert ez arra mutat, hogy nagy számmal vannak iskolák, melyekben a létszám a százat is meghaladja. Ily nagy létszám mellett pedig még közepes eredményt is nehéz elérni.

Megjegyzem, hogy eme kimutatásban a református iskolákba járó más felekezetű tanulók is bele vannak számítva. Ha ezt az állami iskolák népességével összevetjük, azt látjuk, hogy az állami tanítók sokkal szerencsésebbek a tanulók létszámát tekintve. Ugyanis 3508 állami tanító összesen 252,442 gyermeket tanított és így 56 tanuló volt átlag egy tanító keze alatt.

Külön rovatban van közölve, mint tudjuk, a tanítók osztályozása. Azonban ez a rovat több egyházmegyében nincs kitöltve. Az átlagos viszony azonban így is kivehető, amennyiben az osztályozott 713 tanító közül 197 kitűnő, 251 jeles, 250 elégséges, 15 nem elégséges.

Református népiskoláinkba jelentős számmal járnak más felekezetű tanulók is, viszont, különösen ahol református elemi iskola nincs, református vallású tankötelesek is járnak más felekezetű iskolákba. Az alsószabolcsi egyházmegye 14,545 tankötelese közül az egyház elemi iskolájába jár 12,205, a békésbányai egyházmegyében 22,795 tanköteles közül 14,192, a beregi egyházmegyében 6682 tanköteles 4466, a bihariban 5306 tanköteles közül 4130, debreceniben 13348 tanköteles közül 11,229, az érmellékiben 5960 közül 5098, a felsőszabolcsiban 11,231 közül 8854, a hevesnagykunságiban 15,220 közül 11,244, a máramarosugocsaiban 2738-ból 1572, a nagybányaiban 3180-ból 2407, a nagykárolyiban 3930-ból 3643, a nagyszalontaiban 9627-ből 7695, a szathmáriban 6845-ből 6327, vagyis az egész egyházkerület 121,405 tanköteleseiből az egyház elemi iskolájába jár 93,152 tanuló. Százalékban kifejezve 76 százalék jár egyházunk iskoláiba.

A tankötelesek közül felsőbb nyilvános vagy magán ref. tanintézetbe jár összesen 1320 tanuló, más felekezet elemi iskolájába vagy községi vagy állami iskolába jár összesen 11,762 gyermek, vagyis összesen a tankötelesek 9%-a.

A más jellegű iskolákba járók legnagyobb számmal voltak: a békésbányai egyházmegyében

(4361), a beregi egyházmegyében 1599, a hevesnagykunságiban 1467, a nagyszalontaiban 1164. Legkevesebb gyermek járt más felekezet iskolájába a nagykárolyi egyházmegyében 31, a szathmáriban 60 és a debreceniben 163.

A mindenféle jellegű iskolákba járó ref. vallású gyermekek száma egyházkerületünkben 106,034, vagyis a református vallású tankötelesek közül tényleg iskolázásban részesül valamiféle jellegű iskolában 87 százalék.

Hasonlítsuk ezt össze az országos átlaggal. Az egész országban az 1900/1. iskolai évben 6—12 éves tanköteles volt fiú és leány együtt 2.057,016, ezek közül elemi iskolába járt 1.755,197, felső nép és polgári iskolába 47,420, vagyis a tankötelesek közül iskolába járt összesen 1.802,617, vagyis az összes tanköteleseknek 87%-a.

A százalék számot tekintve tehát a református vallású iskolába járók száma nem marad el az országos átlag mögött, de mégsem mondhatjuk, hogy az iskolába járók száma egyházkerületünkben teljesen megnyugtató volna, mert az egész országban vannak vidékek, hol a népoktatás nagyon gyenge lábon áll, mi az országos átlagot nagyon lerontja, fenti adatokból tehát azt kell következtetnünk, hogy vannak vidékek és különféle jellegű iskolák, melyekben az iskolába járók százaléka a tankötelesekhez viszonyítva kedvezőbb, mint nálunk. Annyi bizonyos, hogy ha még az országos átlag mögött el nem maradtunk, népoktatási viszonyainkat éppen nem mondhatjuk első rangúnak.

Egyházkerületünk népoktatási viszonyait az egész ország ref. népoktatásával összehasonlítva a miniszteri jelentésből kitűnik, hogy az 1900/1. iskolai évben az egész országban 408,644 ref. vallású tanköteles volt, kik közül iskolába járt ugyancsak a miniszter kimutatása szerint 348,014 tanuló, vagyis a ref. vallású tanköteleseknek az egész országban 85%-a járt iskolába, ami az országos átlaggal szemben 2%-al kevesebb. Egyházkerületünk népoktatási viszonyai tehát a többi ref. egyházkerületekkel szemben némileg jobb színben tűnnek fel. Hogy azonban a kétféle jellegű statisztikai kimutatás egyenlő biztos alapokon áll-e, azt bizonyosra nem vehetjük.

Az iskolát idő előtt elhagyott tanulók számát az országos átlaggal nem hasonlíthattam össze, miután a miniszteri kimutatásban erről nincs szó. Így is tanulságos összehasonlításokat tehetünk az egyes egyházmegyék között. Egyházkerületünk 121,405 tanköteles 6—12 éves gyermeke közül az iskolát idő előtt elhagyta 6756, vagyis a tankötelesek 5,5 százaléka. Az egyes egyházmegyék tanköteleseit ugyanazon egyházmegyének az iskoláit idő előtt elhagyott tanköteleseivel összehasonlítva, azt találjuk, hogy az alsószabolcsi egyházmegye 14,545 tankötelese közül idő előtt kilépett az iskolából 955, azaz 7%, a békésbányában 22,793 közül 2510, azaz 11%, a bihariban 5306 közül 84, azaz 1,5%, a debreceniben 13,348 közül 504, azaz 3,7%, az érmellékiben 5960 közül 264, azaz 4,4%, a felsőszabolcsiban 11,231 közül 358, azaz 3,2%, a hevesnagykunságiban 15,220 közül 1385, azaz 9%, a máramarosugocsaiban 2738 közül 92, azaz 3,3%, nagybányaiban 3180 közül 101, azaz 3,2%, a nagykárolyiban 3930 közül 117, azaz 2,9%, a nagyszalontaiban 9627 közül 289, azaz 3%, a szathmáriban 6845 közül 97, azaz 1,4% nem járt iskolába a tanköteles kor végéig.

Vagyis az iskolát idő előtt elhagyó tanköteleseket tekintve legkedvezőbb helyzet van a szathmári és bihari egyházmegyékben, a többiek ebben a sorrendben következnek: nagykárolyi, nagyszalontai, nagybányai, felsőszabolcsi, máramarosugocsi, debreceni, érmelléki, alsószabolcsi, hevesnagykunsági, békésbánati.

Az iskolába soha nem járt tankötelesek száma már nagyobb, a mennyiben egyházkerületünk 121,405 tankötelese közül 8615 nem járt semmiféle iskolába, vagyis a tankötelesek 7%-a. Az összes tankötelesek közül nem járt iskolába az alsószabolcsi egyházmegyében 1385, vagyis a tankötelesek 95% a, a békésbánátiban 1390, azaz 6%, a beregiben 569, azaz 85%, a bihariban 212, az 4%, a debreceniben 962, vagyis 7%, az érmellékiben 386, vagyis 6%, a felsőszabolcsiban 1614, vagyis 14%, a hevesnagykunságiban 943, vagyis 6%, a máramarosugocsiiban 149, vagyis 5%, a nagybányaiban 172, azaz 5%, a nagykárolyiban 92 azaz 23% a nagyszalontáiban 446, vagyis 45%, a szathmáriban 296, vagyis 43%.

Legkevesebb tanköteles nem jár soha iskolába a nagykárolyi és bihari egyházmegyében, a többi egyházmegyék következő sorrendben jönnek egymásután: szathmári, nagyszalontai, nagybányai, máramarosugocsi, hevesnagykunsági érmelléki, békésbánati, debreceni, beregi, alsószabolcsi, felsőszabolcsi.

Hogy az országos átlag szerint mennyi a soha iskolába nem járt tankötelesek száma, a miniszter kimutatásából nem állapítható meg.

Egyházunk elemi iskolájába járó más vallású tanulók száma aránylag csekélynek mondható, a mennyiben összesen csak 3184 más vallású tanuló nyer oktatást református népiskoláinkban, kik az iskoláinkba járó összes tanulóknak csak 3%-át képezik.

Az egyes egyházmegyék közt ezek következőleg oszlanak el: a más vallású tanulók száma a békésbánati egyházmegyében 409, a beregiben 470, a bihariban 139, a debreceniben 199, az érmellékiben 185, a felsőszabolcsiban 865, a hevesnagykunságiban 268, a máramarosugocsiiban 105, a nagykárolyiban 288, a nagybányaiban 77, a nagyszalontáiban 309, a szathmáriban 270.

(Folyt. köv.)

Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

Református nőegylet.

A debreceni jótékony nőegylet f. hó 16-ikán tartott választmányi ülésében azon egyhangú határozatot hozta, hogy január hó 24-ikén tartandó közgyűlésnek azon javaslatot teszi, hogy a debreceni jótékony nőegylet ezentúl *református nőegylet* címet viseljen, vagyis, hogy jellege református legyen.

A választmányi ülést Veressné Szathmáry Teréz urasszony, mint elnök vezette. Az ülésen nagy számban voltak jelen a választmányi tagok és pedig: Kiss Aronné, Kiss Albertné, Szele Györgyné, Szabó Kálmánné, özv. Béressy Sámuelné, Bernáth Eleménné,

Bosznay Istvánné, Berzöffy Vinczéné, Dobieczki Sándorné, Fráter Erzsike, Géresi Kálmánné, özv. Jablonczay Kálmánné, özv. Joó Istvánné, Karai Sándorné, dr. Kola Jánosné, Kolbenhayer Kálmánné, Konez Akosné, Muraközy Róza, dr. Nagy Lajosné, dr. Oláh Miklósné, özv. dr. Pallay Miklósné, Pénzes Sándorné, Sass Béláné, Sesztina Jenőné, Szávay Gyuláné, Szücs Kálmánné, dr. Tüdös Jánosné, özv. Vargháné Dalmy Teréz, özv. Varga Károlyné, özv. Vértessy Lajosné, Wessprémy Zoltánné, dr. Fráter Imre nőegyleti orvos, S. Szabó József tanár, tb. nőegyleti titkár, Szücs Kálmán pénztáros és Konez Akos titkár.

Az elnök megnyitván az ülést örömeinek adott kifejezést, hogy ily szép számban gyűlt össze a választmány, felkéri egyben S. Szabó József tb. titkárt, hogy a mai ülés tárgyát tárgyalása előtt világítsa meg.

S. Szabó József nagy figyelem közt emelkedett szólásra és visszapillantást vetve a nőegylet multjára, szépen jellemezte ennek a szeretet jegyében való munkásságát, mely nem ismerve a felekezeti korlátokat, egyenlő szeretettel szolgálta a humanizmus ügyét. És éppen azért fáj lelkének, hogy ezt a békés hangulatot megzavarta az a mozgalom, mely ágostai evangélikus, izraelita, majd legújában katólikusnőegyletet alakított. Most már itt azonban az idő, ugymond, hogy mi is kilépünk a cselekvés terére és megteremtsük szép multu nőegyletünköt a *református* nőegyletet. Errevonatkozólag határozati javaslatot fog felolvasni, előbb azonban felkéri Konez Akos titkárt, hogy fejtse ki ezen átalakulás szükségességét.

A titkár errevonatkozólag a következőkben mondta el ajánlatát:

Nagyságos Választmány!

Elmult immár három évtizede annak, hogy a debreceni jótékony nőegylet az emberszeretet szolgálataiba lépett. Elvetett évtizedekkel ezelőtt egy eszmemagot, mely a nemes tettekben jó talajra találván, csakhamar terebélyes fává növekedett, melynek árnyékában ma már nagyon, de nagyon sokan találnak védelmet és enyhületet az élet nehéz zivataráiban és sokszor rettenetes küzdelmében. Ez az egylet évtizedeken őrangyala volt az árváknak, jóságos gondviselője a szegényeknek és istápolója mindazoknak, kiknek szívét összetörte a sors nehéz keze. Jót tett mindenkor és mindenfelé... Aldást osztó kezei mindig nyitva állottak, szeretete nem volt a fogyó és megújuló hold változatos fénye, hanem nap, mely szüntelen és szüntelenül bevilágította a nyomor sötétjét és sugarával az Istenbe vetett hitet visszadta a kétségbeeséssel küzdő lelkeknek. Nem önmagunkat dicsérem e szavakkal... A nemzetek apostolával szólok: *Távol legyen tőlem a dicselkedés.* De vannak idők, midőn áldásos eredményeket, kezeink munkáját, szívünk ihletett órákban tett alkotását a világosságba kell helyezni. Vannak idők, midőn meg kell győzni a lelkeket arról, hogy egy-egy alkotás nemes ideákat valósított meg és azok, akik bölcsőjét ringatták, nem kába remények közt nézték a benne nyugvó gyermeket. És vannak — fájdalom — idők, midőn az ernyedett lelkek előtt példát kell felmutatni, hogy lelkesülni tanuljanak, példát, felemelő, vigasztaló, édes reménnyel eltöltő, színes, ragyogó példát, mely álmunkból cselekvésre és a bennünk szunnyadó tetterő fokozására serkent-

sen . . . Mert t. választmány ma, ebben a korhadt, vén világban, hol annyi fény mellett annyi árnyék száll felénk és borul reánk, semmi sem árt annyira eszméinknek és azok diadalának, mint a közönyösség jól kiszámított rendszere, mely minden képzettségi fokhoz alkalmazkodni tud és minden elmét fogva tart. Ez a közönyösség gyöngíti meg a közös törekvés erejét minden téren. Ez a modern sátán, ez a mai modern Babylonba beillő kísértő behálóz minden lelket és mintha csak evangéliumul vallanánk Dante halálkapujának feliratát *Lasciate ogni speranza — átadjuk magunkat annak a nembánomságnak, mely az építőkedvet meglankasztja, a cselekvési erőt megsibbasztja, működésünk talaját süpedékké teszi és mi csak akkor vesszük észre szent békeszeretünkbe a veszélyt, mikor már a Ucalegon háza ég.*

A debreceni jótékony nőegylet harminc éves multja egy tiszta, főséges képe az általános emberszeretetnek. Az embert, a szenvedő embert, a fájó szívet, a bánatot, a kesergő özvegyet, a szülői édes mindenható szeretettől megfosztott árvát, a könnyeket, a nyomort és a fájdalomtól elborult lelkeket kereste szeretetének hatalmával. Nem osztályozott, nem tett különbséget és bármely oltártól sietett felé a szenvedő, egyiránt letörölte szeméről irgalmának selyemkendőjével lepergő könnyeit. A jótékonyág gyakorlásában nem ismert vallást, nem felekezetet, mert szeretetét egyenlően érezte a különböző vallásformák szerencsétleneivel. Ugy gondolkozott, hogy mindnyájan egy atyának vagyunk gyermekei és az emberi szív nemes érzésének virágai egyformán illenek minden boldogtalanra, imádja ez Istenét bármely felekezet tiszteletreméltó törvényei szerint . . . Jöhetett hozzá a református puritán hitének mélységes áhítatával, jöhetett a katolikus szent olvasójában vetett hitével, vagy az izraelita misztikus tórájába burkoltan, de jöhetett volna hozzá a pogány korlátolt hitével . . . ugyan egyformán részesült volna a könyörülő szeretet megnyilatkozásában.

Athéne istenasszonyának Nethnek szájszi faragott képén e szavak voltak felírva: *En vagyok minden, ami van, volt és lesz, fátyolomat még nem lebentette fel halandó.*

A debreceni jótékony nőegylet is elmondhatta hosszú küzdelmes napjai közepett e szavakat Következetes volt a *ma*, a *tegnap* és a *holnap* tetteiben. Szeretetének fátyolába takarta a szegényeket, szerencsétleneket és ezen fátyolt senki sem érintette és lebentette fel, szeretetlenül, mert három évtizeden túl látta, hogy ez a nőegylet áldásosan működik és szeretetének színes takarója alatt egyaránt talált helyet ad a megfázott lelkeknek *valláskülönbség* nélkül.

A világ szíve azonban megnyílt és sokan úgy gondolkoztak, hogy egy felekezet nélküli nőegylet nem köthet be minden sebet, nem orvosolhatja a társadalom szegényeinek anyagi bajait . . . A jótékonyág újabb és újabb forrása fakadt fel a szívekben . . . Előbb megalakult az ág. evangélikusok filléregylete, majd az izraeliták betegsegélyző egyletéből fejlődött izraelita nőegylet . . . És e pillanattól kezdve az emberszeretet lassanként felekezeti jelleget öltött, egyedül a debreceni jótékony nőegylet haladt a régi nyomokon, jobbra balra osztogatva áldásait, nem nézve, hogy a gyámolított milyen vallásformák szerint renndezi be életét . . .

Legújabbban azonban egy *harmadik* nőegylet is alakult, mely a *Szent Erzsébet* egylet nevet viseli, de tisztikara, választmánya és alapszabályainak szelleme világosan jelzi, hogy az tisztán *katholikus* szellemben fog haladni . . .

Nem vagyok elfogult mélyen t. választmány semmiben, de legkevésbé felekezeti tekintetben. Tisztelém mélységes tisztelettel a lelkiismereti szabadságot, az egyén eme legdrágább kincsét, melyet a középkor emberszerető lángelméi hagytak nekünk örökül. Az embert egyéni értéke szerint elemezem és a szellemi arisztokrácián kívül nem hódolok meg sem a vagyon hideg hatalma, sem a születés koronás bölcsője előtt. Lelkéből és szívének jóságából olvasom ki és állapítom meg az ember értékét és aszerint mondok felette ítéletet, amint földi hivatását a szeretet utján betöltötte . . .

De ezen hitem, konfesszióm és meggyőződésem dacára ma, ez ünnepélyes pillanatban, midőn azért gyűlt össze választmányunk egyeteme, hogy egyletünk egy fontos ügyét beszélje meg s nem hallgathatok. Nem hallgathatok, mert éppen meggyőződésem, mely a mások logikáján erősödött meg — szóra késztet. Igen szóra késztet, mert ma midőn városunk minden felekezete nőegyletet alkotott és arra követelt hitelvének bélyegét nyomta, tárgyalanná vált a debreceni jótékony nőegylet felekezet nélküli jellege és itt az ideje, hogy sok küzdelmet, sok dicsőséget látott homlokára ő is felírja a *református* nevet. Mert ha a sokkal kisebb arányban levő felekezetek tiszteletreméltó okokból helyesnek tartják vallásuk szerint nevezni el jótékony egyletüket, százszorosan megvan erre a jogcime a debreceni jótékony nőegyletnek, mely e nagy református város valamennyi társadalmi osztályát magában foglalja.

Nem kérünk mi t. választmány semmi egyebet, csak ezt a diszes elnevezést egyletünk homlokára. A címmel, az elnevezéssel nem fogy el szeretetünk és nem változik meg szívünk . . . Ezentul is kiterjesztjük szeretetünk áldásait városunk összes szegényeire felekezeti különbség nélkül, vagyis az irány marad a régi, az az út, melyen három évtizeden át haladtunk. A református cím nem zavarja meg tehát működésünket, nem fogy el régi szeretetünk, melynek áldásait ezentul is kiterjesztjük a város összes szegényeire, felekezeti különbség nélkül. A református jelleg nem tesz bennünket ridegekké és nem zárja ki jótékonyágunk köréből azokat, kik az evangéliomilag reformált egyháznak nem hívei.

Mert ez a nőegylet a szeretet jegyében született és multjához hiven a szeretet jegyében fog működni a jövőben is.

Végül a titkár előterjesztette S. Szabó József tb. titkár határozati javaslatát, melynek magva az, hogy a választmány egyhangulag kimondja azt, hogy a debreceni jótékony nőegylet nevét *református* nőegyletre változtatja és ezen javaslatot a f. hó 24-ikén tartandó közgyűlés elé terjeszti.

Protestantismus és socialismus.

Felolvasott a bihari egyházmegyének Nagyváradon tartott egyetemes lelkes-értekezletén.

(Folytatás.)

Jézus a civilisatio áldásáról, a művészet ápolásáról sohasem szólt. Szegény tanítványainak tisztességes otthon és gyámolítás helyett inséget, szükségét, üldöztetést s vértanui halált ígért. A szegé-

nyeknek, a helyett, hogy őket kimentette volna súlyos anyagi helyzetökből, az evangéliumot predikálta. Philanthropia még nem keresztyénség éppen oly kevésbé, mint a mértékletesség, munkásság, rend s takarékoság. A pogányoknál is meg voltak ezek az erények még pedig nagy mértékben. A gazdag hinduk eleitől kezdve gazdag ajándékokat tettek philanthropikus célokra. A mohamedánok s a különben oly kegyetlen tatárok gazdag alamizsna osztzkodás és vendégszeretet által tűnnek ki. Traján császár egész Italiában ezer meg ezer árváról gondoskodott s neveltette őket és az újabb időben egy Peabody milliókat ajándékozott a szegények és iskolák számára, de azon kikötéssel, hogy az általa alapított intézetekbe egyetlenegy felekezet lelkésze se lépjen be. Manapság atheisták, önző pénzemberek, nyomorult uzsorások is gyakorolják a rendet, takarékoságot és mértékletességet.*

Eppen ily helytelen a szegénységet és a nyomort a bünnel és az istentelenséggel egyjelentőségűnek tartani. Ez a szegények rágalmazása. Ismerem a szegény falusi népet, hazánk hegyi vidékeinek anyagilag és szellemileg annyira elhagyott lakóit, utazásaim közben megtanultam, és — Tirol, Svájc, Olaszország szegény pásztorait, halászeit s földműveseit és mondhatom egészségesebbeknek, istenfélőbbeknek, elégedettebbnek s boldogabbaknak találtam, mint a gazdagokat, tudósokat, a művelteket, szóval az ugynevezett jó társaságot, amelyben tiszteletre méltó emberek ezrei nyomorult életet élnek, amennyiben halhatatlan lelkeket pénzvágy, konventionális dolgok, felületesség, léhaság töltik el. Ismertem vakokat, bénákat, koldusokat, napszámósokat, akik hasonlíthatatlanul boldogabbak voltak s az isteni igazsághoz közelebb állottak, mint a gazdagok és az előkelők; hiszen a szegénység és a kemény munka kitűnő fegyelmi eszközök a nagy égi pedagógus kezében. És ezért nem is hiszem, hogy ha a socialis reformátoroknak sikerülne is egykor kitűnni, miszerint sehol sem létezne többé nyomor és szegénység és hogy minden munkás, eseléd tiszta szobában gondatlanul (?) és elégedetten (??) volna. — Isten országa ezzel hamarabb megvalósulna. Ime a gazdagság és a szegénység szembeállítását s az abból vonható következtetés, amely Jézusnál oly nagy szerepet játszik, hogy t. i. az emberek főtelevésének a tárgya, a boldogság nem a külső, hanem a lelkiállapottól függ, — fényesen bizonyítja, hogy az Idvezítő socialis reformátor nem volt.

Helytelen dolog Jézust, mint socialis reformátort feltüntetni, már csak azért is, mivel Jézus semmiféle érdeklődést sem tanusított oly munkák iránt, amelyek közöttünk minden embernek szükségesek. Beszél ugyan a földművelésről, de munka méltóságát s a munkát mint olyat, amely az emberi élet értékét teszi, nem emelte ki. Ellenkezőleg, úgy tűnik föl, mintha övét is vissza akarta volna tartani minden olyan munkától, amely vagy szerzésre irányul és gondokkal van összekötve? És ugyan melyik munka nem volna ilyen? Ezek a gondok nem onnan származnak-e, mert Isten belénk utalta a vágyat, hogy többek legyünk, mint a verrebek. Eppen ezen vágy csillapítása végett sem vehetjük el a munka eszközöket, nem hanyagolhatjuk el az időt, az erőt és a jogokat, különben nem él-

hetnénk meg ma a munka világában. Jézusnak a gazdagok és a gazdagság ellen irányozott éles szavai is bizonyítják, hogy a munka világtól távol állott. Ezen ellentétet nem lehet azon állítással megoldani, mert Jézus a bőség országában lakott; Palesztinában sem lehetett senki dolog nélkül.

Jézus bizonyos tekintetben követelte a családtól való elszakadást, az állam előtte közönyös, tanítványai körében nincs helye a hatalomnak; szelidség a hatalom helyett; az állam és minden kényszer közel van a végéhez. Mi ellenben nem szakíthatjuk el magunkat a családtól, sőt az által, hogy Istent atyánknak nevezzük a szülők és a gyermekek közötti viszonyt, mint legfőbb erkölcsi viszonyt sokra becsüljük. Szükségünk van az államra is, mint védelmezőre, mint organisatorra az emberek között; mi nemcsak türjük az állam uralmát, hanem hatalmának a gyakorlásában (háboru, választás, verseny stb.) részt veszünk.*

Miután azon kérdésre, hogy volt-e Krisztus socialis reformátor pro és contra felmutattam az érveket, foglalkoznom kell a keresztyénség két főágának, a protestantizmusnak és a katolicizmusnak a socialis mûshoz való viszonyáról. Katolicizmus szempontból beszélni socializmusról lehetetlen, éppen azért képtelenségnek tartom, ha valaki a katolicusok által létrehozott keresztyén socializmussal akarja megoldani a fontos társadalmi kérdéseket. A katolicizmus csak egy tekintetben mutathat fel hasonlóságot a socializmussal abban, hogy mind a kettő nemzetközi jelleggel bír. Ámde tudjuk, hogy a nemzetköziség fő jellemvonása a socializmusnak már csak azért sem lehet, mivel a socialis kérdés és annak megoldása nem minden országban egyforma. Minden felekezeti elfogultságtól menten, a tényeknek megfelelőleg tegyük fel azon őszinte kérdést, hogy miképpen egyeztethető össze a katolicus vallás aristokrátiája a socializmus tanával, amely a teljes egyenlőséget, egyszerűséget hirdeti s minden intézményből ki akarja zárni az emberi tekintélyt, az egyén dicsőítését. Ezen év augusztus havában egy katolicus gyűlésen Budapesten egyik szónok tömjenezni akarván a socialistáknak, ama tényt, hogy a jelenlegi pápa X. Pius egyszerű kézműves családból emelkedett a legfőbb egyházi méltóságba, úgy tüntette fel, mint a socializmus diadalát, de nagy bölcsen hallgatott arról, hogy néhány nappal az előtt a pápaválasztás után a Conclave egyik termében a bibornokok nagy kegyesen a pápa trónjánál lábecsókra bocsáttattak. Vajjon megegyeztethető-e ez az emberi tekintélyt és méltóságot mélyen lealacsonyító szokás a socializmus elveivel? Ha a katolicizmus csak némi contactust is akarna létesíteni a socializmussal, mindenekelőtt le kellene neki mondani elévült vallási nézeteiről s melegen üdvözölni ezen a téren a reformokat, mert ugyancsak nevetéses egy irányzat lenne annak a két iránynak az egyesítéséből, a melyik közül az első zászlójára ezt írta: Sint ut sunt aut non sint, a míg a másik ez alatt a jelszó alatt küzd: Excelsior! Mindnyájan tudjuk, hogy a víz és a tűz, a sötétség és a világosság nem fér meg együtt s ha pedig erőszakkal egyesítik, úgy vagy az egyik, vagy a másik megsemmisül. Ez a kép teljesen reá illik a katolicus

* D. Hermann: Über die sittlichen Gedanken Jesu in ihrem Verhältniss zu der sittlich = socialen Lebensbewegung der Gegenwart. Darmstadt 1903.

* F. Vetter: Die Bibel Gottes Wort Stuttgart, 1902.

irányu keresztyén socialismusra, amely hazánkban hála a felvilágosodásnak eddig alapos kudarcokat szenvedett.

Keresztyén socialismusról csak protestáns szempontból lehet beszélni. Már a protestáns elnevezésben benne van a socialismus főelve, a haladás. A reformatio sok tekintetben nem azért jött-e létre, mint a socialismus: megújítani a világot, jobbat alkotni, olyat, ami a kort kielégíti, az embert közelebb viszi a boldogsághoz? A reformatio a szellemi életet regenerálta, míg a socialismus az anyagi élet megújítását óhajtja.

Minden látszólagos ellentét dacára is a kettő között megvan a correlativitas. Valamint a reformatio által létesített szellemi megújítás mindazon országokban, ahol diadalra jutott, maga után vonta a nemzet anyagi állapotának a jobbúlását: úgy a socialismus talán a jövőben eloszlatva a ma fennálló nagy egyenlőtlenséget az anyagi téren, mély vallásos érzéseket kelt az emberek szívében, amelyből a megélhetésért való elkeseredett küzdelem a jelenben csaknem teljesen kioltotta az istenfélelmet. Mint minden nagy elvnek, úgy a socialismusnak is előbb keresztyén kell menni a vérkeresztségen, a melyből aztán megtisztulva fog kikerülni. A reformatio magasztos elveit is félremagyarázta kezdetben a nép s a szászföldi parasztháboruban vérnek kellett folynia, hogy tisztán megérthessék a hitújítás nemes célzatát. A francia forradalom a szabadság, egyenlőség és testvériség hármasságával küzdött az emberi jogokért s míg e jogokat kivívta s átadta az egész Európának, mennyi vérnek kellett hullni. Az 1848. év Európa népeinek a történetében szintén azt bizonyítja, hogy a nemzeteknek egyik legnagyobb kincsüket, az alkotmányt sok élet árán kellett megváltaniok. A socialismus is áldozatot követel, mielőtt diadalra jutna.

A mint már jeleztem a keresztyénség két fő iránya a protestantismus és a catholicismus közül több joga van az elsőnek foglalkozni ezen kérdéssel már azon okból is, mivel a socialismussal több közös érintkező pontokat mutathat fel. A protestáns vallás a catholikus vallás aristokratismussal szemben a népuralmon épült fel éppen úgy, mint a hogy a socialismus is a népuralmat ismeri el alapelvei sine qua nonjának. A protestantismus „ecclesia semper reformari debet“ elveivel teljesen megegyezik a socialismussal a társadalmat átalakító törekvése, a melyből a vallás és az egyház iránt való gyűlöletet, ellenséges magatartást, mint programot csak azok fogják kiolvasni, akik ezen alapjaiban véve nemes irányzatot csak felületesen vagy, tagadhatlan annak olykor tulzó nyilvánulásaiból ítélnek meg. A socialismus programjában a vallást magánügynek, az egyén magándolgának tekinti s e tekintetben megegyezik a protestantismus felfogásával, amely sem a multban, sem a jelenben nem lép fel hódító igényekkel, avagy azzal a plaudibilis s a józan ésszel teljesen össze nem egyeztethető fölfogással, mintha a keresztyénség ismertető jele nem csupán az alapító Krisztus, hanem ezenkívül gyarló emberi elmék által készített merev dogmák tisztelete volna s így tehát akiknél az utóbbi hiányzik, jó keresztyéneknek nem is tekinthetők! A fölvilágosodás, a haladás, a népnek a tudatlanságból való kiszabadítása éppen úgy célja a protestantismussal, mint a socialismussal. Eppen ezen okból s de meg azon kö-

rülményeknél fogva is, hogy a mi egyházunk nélkülözi a fényt, a felesleges pompát, minden józanul gondolkozó könnyen tisztában lehet azzal, miszerint a nép vallása különösen a jövő fölvilágosodással szemben egyedül a protestáns vallás lehet. Nálunk nincsen érthetetlen, idegen nyelvű szertartás, amely a maga titokzatosságával mintegy oda kiáltja a porban csuszó tömegnek: Odi profanum vulgus! Hódoljatok, de semmit se értsetek! A protestáns templom nem csupán az istenisztelet helye, hanem magasabb iskola a felnőttek erkölcsi oktatására.

A socialismus egy ma még előttünk csak az eszmék világában létező állam s társadalmi rend megvalósításán fáradozik; létesíteni akar oly helyzetet, amelyben ne a születés, az öröklött, vagy a szerencse által nyert vagyon legyen az egyén megélhetésének az alapja, hanem a munka, az egyén kiváltsága, mert csak így állhat elő a kölcsönös egyenlőség a jog és a kötelesség között. Ami a socialistáknak még csak az óhaj tárgyát képezi a társadalmi életben, az már egyházilag teljesen megvalósult a protestantismusban. Itt nincsen különbség gazdag és szegény között; itt nincsen kiváltságos papi rend s a papok között nem létezik a méltósági fokozat. Az egyház a népért van és nem a nép az egyházért. A nép tartja fent véres verejtékekkel, terhes munkájával az egyházat, de a terhes kötelesség mellett kezében tartja a jogot is annak igazgatására nézve. Nálunk elmondhatja a szó szoros értelmében a nép, hogy az egyház az övé. Bátoran állíthatjuk azért, hogy a socialismus diadalra jut, a vallása csakis a protestantismus lehet, mint amelyben a vallási eszmék legmagasabb, legtökéletesebb fokukat érték el.

(Vége köv.)

IRODALOM.

„Drei ewige Lichter.“

Irta: Dr. Bolliger Adolf.

Isten létele bizonyításának egy modern formája.

Az új év kedves meglepetést hozott nádfedeles falusi parochiámba. Egykori tanárom, a baseli egyetemen a dogmatikának izzó lelkű professora, Bolliger Adolf dr. ajándékozott meg — új évi jókívánatok között — legújabb könyvével: „Drei ewige Lichter“ munkájával, a melyben Istent, az akarat szabadságát s a halhatatlanságot — mint az ösmeret tárgyát állítja elénk.

Arról az utról, a tapasztalati theologia utjáról, a melyen ő akarja a modern embert Istenhez elvezetni, nem most beszél először. Gondolatai már 1898. szeptember 6-án a svájci református lelképásztornak Frauenfelden tartott értekezletén beható vita tárgyát képezték. Ezen az értekezleten tartott előadása jelent meg még abban az évben „Der Weg zu Gott für unser Geschlecht“ cím alatt. Akkor előtárt eszméit gyurta át Bolliger mostani könyvének első részében, a mely eszmék most újra megbeszélés tárgyát képezik a svájci lelkész körökben.

Bolliger vizsgálódásainak kiinduló pontját az a tétel képezi: Csak egy tapasztalati tény van, a melyben előttünk Isten kinyilatkoztatja magát, ám csak

egy! Neve: a világelemek kölcsönhatása, minden dolgok összefüggése. (Lásd „Der Weg zu Gott für unser Geschlecht.”)

Mostani könyve aztán következőképpen fűzi a gondolatokat (26. lap):

„Ez a kölcsönhatás hoz létre mindent, a mi egyáltalában létezik.”

De mint teszszük megérthetővé magunk előtt magát ezt a kölcsönhatást? S egyáltalában van-e itt valami megérthetővé teendő? Jól tudom, hogy a felületes Durchschnittmensch a csudáknak e csudáját elfogadja, magába nyeli, mint valami önmagától érthetőt. Hisz' mi magától érthetőbb, minthogy az acélhuzal részeeskéi szilárdan összetartanak, vagy hogy egyik billiardgolyó a másikat megüti s ez által mozgásba hozza! Am a gondolkozni szerető ember előtt ugy itt, mint az egész világban problemaként áll, hogy hát mégis miképpen képes egy elem saját körén, spharáján túl más elemekben valami hatást idézni elő?! E problema legegyszerűbb formája: mint hathat egymásra két elem, *a* és *b*?

Ugy tetszik, hogy ezen kölcsönhatásnál *a*-tól *b*-hez, s viszont *b*-tól *a*-hoz valaminek át kell mennie. Mi megy át egyiktől a másikhoz? Egy realis elem *a*, vagy egy erő?

Tegyük fel az elsőt; az esetben az *a* mozgása *a* és *b* között mindenesetre elképzelhető. De mint hathat az *a* az összeköttetés alkalmával *b*-re? A kölcsönhatás talánya ezzel megoldatlanul sőt megsokszorozódva ismét előttünk áll. Egy realis elemnek, *a*-nak *a*-tól *b*-hez való átmenetelével tehát nem tehetjük a dolgot megérthetővé.

Tegyük hát föl akkor a másodikat, hogy erő (vagy egy hatás, nevezzük, a hogy akarjuk.) menne át *a* től *b*-hez. Ezzel valami teljesen absurdumot teszünk fel. Mert *a* elemnek egy erője mindig csak mint ezen *a* állapota gondolható. Az a föltevés: hogy az *a* elem ezen állapota eloldaná magát ezen elemtől, a melynek ő állapota, s az ürben lebegne, anélkül, hogy valaminek állapota volna, hogy aztán végül mint *b* elem állapota ismét megjelenjék — teljes lehetetlenség. Egy erőnek átmenete *a*-tól *b*-hez minden lehetőség fölött áll.

Következőképpen az elemek kölcsönhatását egy ilyen transitus által, legyen az realis elemek, vagy legyen örök transitusa, megérthetővé nem tehetjük.

Ha az *a* és *b* között mégis fönnáll a kölcsönhatás (a miről a tapasztalat meggyőz bennünket), akkor ennek mind-n transitus nélkül, egy — az *a* és *b* elemekre nézve immanens eseményekben kell végbemennie. Csak, ha az *a* elemben immanens állapot *b*-re nézve elegendő ok egy bizonyos állapot létrehozatalára, s viszont csak, ha a *b* állapota éppen ilyen módon elegendő, hogy az *a* elemet egy bizonyos állapot nemzésére bírja, — csak akkor állhat elő kölcsönhatás.

Am a problema, hogy egy ilyen csodálatos kölcsönhatás miként lehetséges — még mindig fönnáll. Miképp történhetik az, hogy az egyik elemre nézve teljesen immanens állapotok és alap egy másik elemre nézve, hogy saját állapotát megváltoztassa? Ha a végtelen térben az egyes dolgoknak teljesen nem volna semmi közük egymáshoz, akkor nem is gyakorolhatnának egymásra hatást, s nem is irányíthatná magát egyik a másik után. Ha mégis tény, hogy valamennyi létező kölcsönösen hat egy-

másra: ez csak úgy lehetséges, hogy ők, mint nem független, nem önálló lények egy örök lénybe vannak bezárva, a mely őket összefűzi, a kölcsönhatást közöttük lehetővé teszi. Lennének csak ezen világalakító-elemek valódi őslények, önálló elemek, — a minőknek őket a materialisták képzelik — az esetben ki volna zárva, hogy ezt a véghetetlen sokaságot egy véghetetlen vonzerőnek hálója fogná körül. Minden dolgoknak emez összefüggése valamennyi logikusan gondolkozó lélek előtt egy mindenható lényt nyilatkoztat ki, a mely lény a sok sok világelemet, mint a melyek nem önállóak, így, vagy úgy magába zárja, magában hordja, s ezeknek egymásra gyakorlandó kölcsönhatásukat lehetővé teszi.

Idáig hát három mondatot nyertünk:

1. A világban tagadhatatlanul létezik az elemek kölcsönhatásának universalis factuma.

2. Ez a kölcsönhatás csak mint az *u. n.* világelemekben immanens esemény érthető meg.

3. Az a világelemekben immanens esemény csak egy minden elemet magabazáró lény közbelépésével lehetséges.

Kísértsük meg most ezen minden világelem fölé rendelt, azok kölcsönhatását lehetővé tevő és minden világeseményt létrehozó lény tulajdonságait fixirozni.

Ez munkál a véghetetlen tér minden helyén, tehát *mindenütt jelenvaló*.

Ugyanez munkál nemesak ma, s nem csak bizonyos szempillantatokban; az munkált megszakítás nélkül tegnap és tegnapelőtt, és a régmúlt idő minden napjaiban; ez fog munkálni holnap és holnap után, és övé az egész jövőendő. Ennek megfelelően — *öröknek* nevezzük.

Egy mindenható, mindenütt jelenvaló, örök lény bizonyítja hát magát legmegbízhatóbb tapasztalatunk előtt — égen és földön. Nincs a végtelen térben egyetlen porszemecske, a melyet csak egy pillanattig is elhagyott volna valaha ez a mindenható Egy. És most azt kérdezzük: vajjon ezek a függési viszonyban álló épületkövei a nagy világnak, a mi ket mi elemeknek, atomoknak, monasoknak vagy úgy a hogy nevezünk, vajjon ezek őseredetileg idegenek voltak-e arra az Egyre nézve? Vajjon az az Egy ezen ránézve eredetileg idegen elemek fölött csak küzdelem útján nyerte-e el az uralmat? Ez nem lehet. Hiszen az egy tökéletlen gondolat, hogy az az Egy létrehívhatta volna a világelemek között fenálló viszonyulatokat, ha ez elemek rá nézve idegenek. Hogy a véghetetlen tért betöltő dolgok az Egy közremunkálása folytán hassanak egymásra kölcsönösen: akkor Ahhoz hozzá is kell tartozniok — már eredetileg. Ama mindenható Egy hatása alatt álló elemeknek — egy vagy más uton — abból az Egyből kellett eredniök. Amaz Egynek kell — így vagy úgy, de mindenesetre — amaz őslénynek lennie, a melyből mindenek származnak; beszélhetünk teremtésről, beszélhetünk emanatióról, használhatunk bármilyen más kifejezést, ezek csak dadogó gyermekek erőtelen szavai. Am a tény: a világelemeknek a mindenütt uralkodó Egyből származása — teljesen bizonyos. Amaz Egy nem gyakorolhatna a világelemek fölött mindenütt jelenvaló örök hatalmat, ha nem Ő volna minden dolgok ős oka.

Azt kérdezzük továbbá: ez az örök, mindenütt jelenvaló lény, a mely minden világelemet magába ölel, magában hord, és minden világeseményt létrehoz: élő, szellemi, avagy nem szellemi potentia?

Tekintsük meg! Hát ugy nézne ki a világ folyása, hogy az a mindenható Egy nem szellemi hatalom? Aki egy házat, egy órát, egy festményt, egy könyvet megvizsgál, mindenkor arra a következtetésre jut, hogy e dolgok mindegyike teremtő emberi szellemet előföltételez. A csillagos égbolt, a növényvilág, az állati s emberi test hasonlíthatatlanul nagyobb művészeti productumok gyanánt jelennek meg, mint egy óra vagy egy könyv; ez a föltevés tehát, hogy az a mindenható lény, a mely az eget, a növény-világot, az emberi testet a kölcsönhatás által létrehozta, hogy az szellem, ez a föltevés jól megindokoltnak látszik. Ennek az analogián alapuló következtetésnek azonban — mint az empedokles-darvini gondolkodásmóddal közéről ismerősek jól tudják — van bizonyos gyengéje, a melyet itt nem szükséges fejtegetnünk.

Fődolog az, hogy a tényeknek egy másik mérlegelése arra az eredményre vezetett, hogy minden dolog, a mint előbb kifejtettük, Egyben nyugszik, és minden világesemény azon Egy által hozatik létre. A dolgok sokaságához tartozunk mi is. Mi azonban élők vagyunk, és cselekvésünk szellemi. Mi következik ebből? Az Egy mindenható lényben élünk, mozgunk, vagyunk mi is; bennünk sem lehet semmi olyan, ami nem ezen Egy által hozatott létre. Mi azonban élők vagyunk, érzünk, akarunk, gondolkodunk, cselekvésünk céltudatos cselekvés. Lehetséges volna-e, hogy az a Mindenható, mindenütt uralkodó, aki ezen életet, ezen gondolkodást, akarást bennünk lánggra szította, egy holt, szellemtelen potentia lenne? El a rossz tréfával! Az az Egy bizonynyal nem adhatna nekünk olyant, ami ő benne is hiányzik. Ha hát mi mindennel, amin vagyunk, és a mivel birunk abban az Egyben nyugszunk; és, ha mi élő, értelmes, céltudatos lelkek vagyunk, akkor ennek a mindenható Egynek is élő, szellemi potentiának kell lennie.

Az a mindenható Egy tehát lélek. Ezzel azonban az istenség mindkét ismertető-jegye egymás mellé kerül. „Szellemi mindenható lény” — ez alkotja az istenség fogalmát mindenütt. A helyett tehát, hogy mindenható Egyről beszélünk, ezt most már — mintán szellem voltát megösmérők — jogosan nevezzük: *Istennek*.

A tapasztalati világ lehetőleg logikus magyarázata tehát nem az atheismushoz vezetett bennünket, sőt inkább kinyilatkoztatja előttünk Istent, az egy mindenütt jelenvaló, örök Mindenhatót, minden dolgok őszakát, Teremtőjét, aki *Lélek*.

Ennyit mutatvány képpen Bolliger fejtegetéseiből, a miket ő tapasztalati theológiának nevez, s a miről így nyilatkozik: „Fejtegetésünk a modern embereket akarta Istenhez vezélni, akiket a tapasztalati tudomány szelleme fogva tart; reményilem, sikerült neki.”

* * *

Hálás vagyok egykori professorom iránt, hogy e néhány sorban bemutathatom, miként lehet a természet-tudomány igazságait is fölhasználni Isten létele bizonyításánál. Ő ezen értekezést egyetemi ifjak összejövételén tartotta az Aulában. Nincs mit félnők azoknak, a kik iskoláinkban tanítgatják a természet-tudományokat; ime ők is elvezethetik ta-

nítványaik lelkét a modern természet-tudomány igazságainak segítségével Istenhez! Sikerüljön is ez nekik még jobban, mint Bolligernek!

Csernák Béla
ref. lelkész.

Lelkésztársaimhoz! Miután már többen keresték a „Hit Temploma” első folyamának II-ik kötetét, a mely teljesen elfogyott és már legfeljebb csak magánuton szerezhető meg, hogy a több oldalról kifejezett óhajtnak eleget tegyek: sikerült a mű kiadójának, Kókai Lajosnak ígéretét megnyernem arra, hogy egy második kiadást rendezzen. Ezt azonban csakis azon feltétel alatt teheti és teszi meg, ha legalább is 200 előfizető jelentkezik.

Felkérem tehát igen tisztelt lelkésztársaimat, hogy azok, akik a szóban forgó művet megszerezni óhajtják, 1904. május hó végéig ezen szándékukat a kiadóval (Kókai Lajos, Budapest, IV., Károly-utca 1. sz. 20. sz. bolt) közölni sziveskedjenek. Előfizetési ára a 39 beszédet tartalmazó kötetnek 3 korona. A kötet nevezetesebb beszédei a következők: Krisztus areképe. Zakariás és Mária. Nincs hely a vendég-fogadó háznál. A drágakő. Győzelem az utolsó ellenség fölött. Jézus sirjánál. Nap és eső. Van-e szent lélek? Ót kenyér. A kalászszededegetők. Ebéd a mezőn. Ragadozó madarak. A felhők. A holnap. Mindennap meghalok. A vak koldus. A rab és bíró. A szegény özvegy . . . stb. Debrecen, 1904. január havában. *Könyves Tóth Kálmán*. ev. ref. lelkész.

K Ü L F Ö L D.

Francia egyházi szemle.

Az állam és egyház elválasztásának fontos kérdése foglalkoztatja most Franciaországban ugy a politikai, mint egyházi köröket. Katholikusok és protestánsok vegyes érzelmekkel fogadják azt az eshetőséget, hogy a szétválasztás csakugyan tényre válik. A francia reformátusok elég nyugodtan, bár nem minden aggodalom nélkül várják. Hivatalos gyűléseiken is megnyilatkoztak már eme kérdésről és álláspontjuk az, hogy a francia református egyház az állam és az egyház elkülönítését óhajtja, csak azon kívánságuknak adtak kifejezést, hogy az alkotandó törvény a lehetőleg legkevesbé legyen rossz. Aggodalmukat fejezték ki a fölött is, hogy az alkotandó törvény első sorban a katolikus egyház szempontjait fogja figyelembe venni és nem sokat fog törődni a protestánsokkal.

Folyik a concordatum felmondásának bizottsági tárgyalása is. A bizottság a concordatum felmondását fogja javasolni. Ez maga után vonja a kultusbudget megszüntetését is, ezért a bizottság az átmenet megkönnyítésére javasolja, hogy az 50 éven felüli papoknak 5 évig felfizetésüket kiadják.

A katolikus egyház különösen egy szempontból fél az elválasztástól. A mint a roueni érsek mondja, az állam és az egyház elválasztása esetén a katolikus egyházat maguk a katolikus hivek fenyegetik a legnagyobb veszedelemmel, mert az elválasztás után a terhek hordozásával a hiveknek is részt kell venni az egyház kormányzásában, ami

az egész hierarchiát tönkre teszi. Nem egyéb ez, a roueni érsek szavai szerint, mint a protestantismusnak a katolikus egyházba való bevitele. A roueni érsek ezt nagyon helyesen sejtí, de ami ő szerinte aggodalomra adhat okot, azt csak örvendétes jelenségnek tarthatják a protestánsok, ha az ő elveik magába a katolikus egyházba is behatolnak, mert mindenesetre a protestantismus alapelveinek a helyességét és életrevalóságát bizonyítja.

A felvilágosodottabb katolikus papok egymásután adnak kifejezést szabad gondolkozásra valló meggyőződéseiknek, ami egyházi felsőbbiségekkel szemben nehéz helyzetbe juttatja őket. Így az angersi püspökségben Houtin nevű apát: A biblia kérdése a katolikusoknál Franciaországban a XIX. században c. művet írt, melynek tartalmaért Rómában feljelentetvén, művének olvasását több püspökség területén eltiltották, őt magát pedig a misézés jogától megfosztották. Egy Chateau nevű apát meg a bordeauxi érsekhez levelet intézett, melyben elbocsátását kérte. Levelében többek közt ezeket írja: „A szabadelvű keresztényiség el fogja pnsztítani az ultramontán elveket, mert a reformatio termékeny eszméknek veteményes kertje. Kívánom, hogy Franciaország ebben a jótéteményben részesüljön. Hitemet éppen nem veszítettem el. sőt úgy érzem, hogy az növekedik. Akármibe kerüljön is, én mindenekelőtt őszinte akarok lenni, nem tudok a katolikusokkal együtt érezni, én egyszerűen keresztényen akarok maradni. Szakítok önnel, mert nem élhetek tovább képmutatásból. Sokan így élnek, de engedjék meg, hogy én ezeket ne utánozzam.” Es az apát, hogy bebizonyítsa, hogy úgy érez, a mint mondja, eddigi ismereteit lomtárba helyezvén, elment Genfba, hogy ott theologiai tanulmányokat végezzen.

Az atheizmus terjedése nagy mérveket ölt, s ennek előidézői közt úgy látszik, hogy a katolikus egyház szerepel első sorban. Legalább erre mutat az a tény, hogy az egész országban alakulnak ugynevezett Szabadgondolkodók társulatai, melyek első sorban az antiklerikális tüntetéseket tűzték ki célul, de egyszersmind azt is, hogy mindenféle vallásos gyakorlattól tartózkodjanak. Az antiklerikalizmus és a vallásos gyakorlat elleni küzdelem összekapcsolása csakis azt bizonyíthatja, hogy a katolikus egyház rendszere elleni küzdelem képezi ezen férfiak kiindulási pontját.

(Folyt. köv.)

Barcsa János.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Baksay Sándor a dunamelléki ev. ref. egyházkerület püspöke.** A dunamelléki egyházkerület püspöki hivatalára beérkezett szavazatokat a kiküldött bizottság január 17-ik napján bontotta fel s 60 szótöbbséggel Kunszentmiklós tudós papja az országos hírű író lett püspöknek megválasztva. Nembiszszük, hogy legyen Magyarországon református ember, a ki ehhez a választáshoz igaz örömmel ne gratulál-

jon a dunamelléki egyházkerületnek. Gratulálunk mi is s kívánjuk, hogy az a férfiú, ki erre a bizalomra és kitüntetésre egy hosszú élet munkájával s dicsőségével szolgált rá, bölcsességének tehetségének és akaratának teljes erejével sok éveken át állhasson azon a magas és felelősségteljes helyen, hova, őt most a közbizodalom helyezte! Különben a szavazatok így oszlottak meg: *Baksay Sándor* = 182; *Petri Elek* = 114; *Koncz Imre esperes* = 3; *Dányi Gábor esperes* = 1; *Kálmán Gyula ker. jegyző* = 4 szavazatot kapott. *Baksay Sándor* 1832-ben július 28-án született s. — így most 72 éves. Kornak ez elég magas, de a ki a megválasztott püspök ur kormányzásra termett, vezérszerepre hivatott egyéniségét, erős judiciumát, nemes és jó szívét, mint szintén még meg nem rokkant testi egészségét ismeri, — az a dunamelléki egyházkerület jövő fejlődése elé teljes bizalommal nézhet. Isten tartsa meg őt országának építésére hosszú éveken át!

— **A Debrecen városa és hajduvármegye területére alakított egyetemi nagy bizottság** f. hó 19-én tartotta meg legelső ülését a kollegiumi díszteremben. Közélről és távolról nagy számmal gyűltek össze erre a gyűlésre városunk és vármegyeink legelőkelőbb tényezői, jelöltek annak, hogy a debreceni egyetem ügye immár maga iránt a legelőkelőbb érdeklődést költötte fel s megérett arra, hogy vele komolyan foglalkozzunk. A gyűlést annak jelzésével, hogy az elnöktárs főtiszteletű *Kiss Aron* püspök ur gyengélkedése miatt közöttünk ezuttal meg nem jelenhetett, méltóságos *gróf Dégenfeld József* egyházkerületi főgondnok ur nyitotta meg és vezette. Dr. *Ferenczy Gyula* bizottsági jegyző ismertette az elnöki üdvözlő után az egyetemi ügyet s terjesztette elő pontonként a mai ülés tárgysorozatát. Minden pontnál érdekes és tartalmas vita folyt le, melynek eredményeként feljegyezzük, hogy a *Biró Lajos* felolvasásának határidejéül az érdekes tudós intencióinak megfelelőleg, február 21-ik napja tüzetett ki s úgy a nagy tudós méltó fogadására, mint az egész felolvasó estély rendezésére egy bizottság küldetett ki azzal a feladattal is, hogy ez a bizottság a Csokonai kör kiküldöttével karöltve készítse elő az egész felolvasást. A felolvasás helye a Bika nagy terme leend. A kiküldött bizottság elnökévé *Komlóssy Arthur* választott meg. Azután kimondta a nagy gyűlés, hogy Hajduvármegye, — mint a melynek a debreceni felállítandó egyetem természetesen legközelebbi érdeke, — hivassék fel egy egyetemi tanszék alapítására. Hasonló célból megkerestetnek a hajduvármegyei és városi takarékpénztárak és pénztintézetek is. Ennek a lebonyolítására ismét egy kisebb bizottság küldetett ki, melynek feladata leend alkalmas formában a hajduvármegyei egyházakat és községeket is adakozásra szólítani fel. Aztán az eszme állandó felszinen tartására ugynevezett sajtó bizottság szerveztetett s megtétettek az intézkedések a célból is, hogy Debrecen városában egy külön bizottság működjék. Tudomásul vétetett, hogy a *Hegedűs és társa* cég 1000 korona értékű könyvet ajánlott fel a létesítendő debreceni egyetem javára.

még az esetben is, ha ez az egyetem csonka leend. El lett fogadva a helybeli székely-társaság azon indítványa, hogy a székely és egyetemi célok előmozdítása érdekében még a tavasz folyamán egyesült erővel pár székely este rendeztessék a városi színházban. Átalában olyan lelkesedés mutatkozik a nagy cél iránt minden téren, hogy az ember lelke igaz örömmel telik el. Ilyen akarat és tevékenység mellett lehetetlen, hogy a nagy és régen érlelődő eszme testet ne öltjön. Adja Isten!

— **Lapunk első cikkére**, — melyet *Báró Bánffy Dezső* ö Excellentiája irt, — e helyen is és különösebben felhívjuk olvasóink figyelmét. Hogy kicsoda *Báró Bánffy Dezső* nemcsak reánk nézve, hanem minden hazáját szerető s királyát tisztelő igaz magyar emberre nézve . . . azt ma már ebben az országban nem szükség magyarázni. Barát és ellenség egyaránt tudja azt. S mi, a kik ő benne a szabad magyar protestáns egyház ez idő szerinti bátor és alkut nem ismerő vezérét látjuk, igazán megtisztelve érezzük magunkat, hogy lapunk az ő magas tetszését megnyerve, szerencsés volt tőle ezt a cikket kiérdemelni. Köszönjük ugy a magunk, mint a bennünket támogató önérzetes kálvinista lelkészi kar nevében.

— **Felhívás a közgazdasági irodalom kedvelőjéhez.** „Debrecen vagyontéher mérlege“ címmel gondos nyomozódások és hosszas fáradságos adatgyűjtés segítségével tanulmányt irtam a városunkra nehezedő összes köz- és magánterhekről, valamint az ezekkel szemben álló összes köz- és magánjavak állományáról. A debreceni társadalom, Debrecen város népessége gazdasági életének két igen nagy horderejű jelenségét: az eladósodást és vagyonosodást próbáltam megmérni ebben a dolgozatban s megkísérlettem azokon a pontokon, ahol lehetséges volt a mai állapotokat előző évek állapotjával összehasonlítani; a fejlődésnek és hanyatlásnak okait kifürkészni. E munkámat legkiválóbb közgazdasági íróinknak egyike dr. *Bernáth István*, a Magyar gazda Szövetség igazgatója igen kedvező bírálatban részesítette; „alapos, komoly és kitartó tanulmány eredményének minősítette s már legközelebb közzéteszi a „Magyar gazdák Szemléje“ című, általa szerkesztett folyóiratban. Sőt, hogy eljuthasson azokhoz, akiknek figyelmét reá irányítani szeretné, vagyis a debreceni polgárság kezébe, külön füzetben is szívesen kiadja, ha bizonyos mennyiségű példány átvétele felől biztosítom. Kérem tehát mindazokat, akik e tanulmányban foglalt hitelügyi és közgazdasági dolgok, Debrecenről a debrecenieknél írott munkám iránt érdeklődnek, szíveskedjenek a külön lenyomat megrendelése iránt való szándékukat tájékozódás végett nálam bejelenteni. A kéziratban 54 félives oldalra, nyomtatásban pedig két ivre (32 oldalra) terjedő külön lenyomat ára példányonként 60 fillér, mely majd csak a munka megjelenésekor lesz fizetendő. Debrecen, 1904. jan. 20. tisztelettel *Zoltai Lajos* városi segédlevéltárnok.

— **A debreceni róm. kath. nőegylet tőrténetének egy újabb fordulata.** A legilletékesebb helyről fel vagyunk hatalmazva annak ki-

jelentésére, hogy az az érdemes és minden tiszteletünkre teljes mértékben méltó urnő, kit Dr. *Wolafka* ur a maga nőegyletének egyhangulag elnöknőjévé választatott meg, — t. i. Méltóságos B. E.-né, belátva azt, hogy ref. vallásu férje fényes egyházi állásával az ő ilyen szereplése csakugyan nem fér össze, — a Szent Erzsébet nőegylet elnökségéről önkénynt lemondott s az egész *Wolafka*-féle provokatív jellegű aktiótól visszalépett.

Biztos tudomásunk van arról is, hogy példáját többen is követik, sőt már követték is. Ime a társadalmi és családi béke felbontására irányult merénylet méltó sorsa. Üdvözljük a megindult bátor és nemes mozgalmat!

— **A „békeszerető“ (!?) makáriai püspök ur műve s az általa felkavart boszorkány-üst.** Dr. *Wolafka* nyugodhat babérain. Debrecen társadalmi békéjét alaposan tönkretette. Ugy látszik azonban, hogy boszorkány-üstjéből a mérges gyu-anyag kifutott s immár más egyházkerületben is perzsel! A dolog úgy áll, hogy valaki a Tiszántulról levelet irt a „Sárospataki Lapok“-hoz s ebben a levélben hüen leközölve a mi lapunk idevonatkozó cikkeit, egyenesen felhívja a „Sárospataki Lapok“-at, hogy „összeállván a *Debreceni Protestáns Lappal*, mely helyi érdekeltsege által is kötelezve van a legerősebb védelmi munka folytatására, — védje a protestáns érdekeket annyival inkább pedig, — ugymond — „mert nagy veszedelem fenyeget titeket is!“

A célzást a „Sárospataki Lapok“ érdemes szerkesztője megértette s a beküldött levélre a következő megjegyzést teszi:

„Az én álláspontom világos. Az agyagfalvi lelkész ügyénél is őt magát is és a leányát is hibáztattam. A leányt azért, mert nem volt tekintettel atyja állására; az atyát, hogy lakodalmi ünnepet rendezett és egyebet is tett. Most tessék erre az esetre is alkalmazni a felfogásomat, a melynek nyílt kifejezését ime így körvonaloalom: a B. E. neje nek föltétlenül tiszteletben kellett volna s keli ma is tartania B. E.-nek azt az állását, a melyet a protestáns világban elfoglalt. És B. E.-nek, ha a neje nem tudta, nem akarta ezt méltányolni: kötelessége tudtára adni a nőnek, hogy a *Wolafka* után indulás: a protestánsok ellen, tehát B. E. a férj ellen is tüntetés, a melyre B. E.-né részéről sem a protestánsok, sem pedig a férj bizonyára nem szolgáltak rá. *Wolafka* beleavatkozott a felső-zempléni gondnok családi életébe, szembeállítván a férjet és feleséget. Mi ime nem állítjuk őket szembe, hanem a kötelességet jelöljük meg, a melyet utólagosan is teljesíthetnek . . . Ha nem teljesítik pedig, arra az esetre is megvan az én felfogásom, a melynek szükség esetén majd kifejezést adok. En már régóta vártam az ilyen tüntetésnek bekövetkezését, mert tudtam, hogy a jezsuita erkölcsi felfogás ott fogja a mi embereinket a vagy-vagy elé állítani, a hol bármit választ is: keserűség, sőt erkölcsi kellemtelenség fog az illetőkre nézve, beállani Hja! a jezsuiták ilyenek! . . . Most B. E.-nek az ő egyházmegyei gondnoki és presbyteri állását a róm. kath. feleség iránt való szeretettel állította szembe *Wolafka*, a ki bizonyára ördögi vigyorgással szemléli a kon-

kolyhintést . . . A kötelességteljesítés kérdésének eldőlését várom s ha az nem úgy következik be, a mint én gondolom : akkor elmondom azt, amit tenünk kell."

Nohát ez a beszéd nyílt, okos, magyaros beszéd. Mindenesetre többet ér, mint a budapesti „Prot. Egyházi és Iskolai lap” tanácsosztogató bölcsesége. Különböztet is köszönjük ; nem a mi hibánk, hogy, — a mint lapunk egy másik híréből látni lehet — most az egyszer későn jött ! Más oldalról is csak tessék ott Budapesten egészen nyugodt lenni. „Nec mihi tondenti parcius herba cadit” ! Vagy talán figyelemmel se méltóztatik lenni azon nagy küzdelmekre, melyeket immár évek óta folytatunk . . . ! ? Hogy is mondja csak Machbeth ! „Merem én a mit ember mer, — a ki többet mer, nem ember” !

— **Biró Lajos** — a vadak között 7 esztendő telt nagy természettudós f. hó 19. és 20. napokon városunkban időzött s lapunk felelős szerkesztőjének volt vendége. Természetesen ez a látogatása egészen magán jellegű volt s egyedül a kollégium természetrajzi gyűjteményét és fizikai szertárát tekintette meg.

— **200,000 korona helyi érdekű vasutra.** Nagykálló—Debrecen—Érmihályfalva közt építendő h. é. vasutra 200,000 koronát kérnek Debrecen városától, melynek legközelebbi közgyűlése fog határozni a kérelem felett. Mi a magunk részéről a vasutakat igen sokra becsüljük ; a közlekedés is egyik hatalmas tényezője közmívelődésünknek. De mégis talán jó lesz a dolog felett kissé alaposan gondolkodni. Debrecen ilyenfajta közlekedési vállalatokra oly rengeteg összeget fizetett már ki, hogy belőlök nemcsak az összes külsőségeket lehetne ellátni templommal és iskolákkal, hanem ide s tova fel lehetne azokból állítani a debreceni egyetemet. Pedig talán ez is valami !

— **Református nőegylet Debrecenben.** Az aktio megszülte az ellenaktiót. Dr. *Wolafka* ur végre is keresztül erőszakolta városunkban a felekezetek szerént való pártokra szakadást még a *jótekonyság* terén is. Harmincöt esztendő óta működik Debrecenben egy nőegylet, mely noha úgy alapítványai jellegénél, mint tagjai és vezetői tulnyomó többségének vallásánál fogva eleitől kezdve *joggal* viselhetne volna a „*református*,” címet, — a mai napig állandóan megmaradt egyszerűen „*Jótekonyság nőegyletnek*” s felekezeti különbség nélkül gyámolította a szegényeket. Ez a nőegylet f. hó 16-kán délután 3 órakor tartott választmányi ülésében egyhangulag kimondotta, hogy mostantól fogva címét „*Református nőegyletté*” változtatja. Vajjon a derék nőegylet ezen határozatához kell-e bővebb magyarázat ! ? A kinek kell, megtalálja azt lapunk f. évi 2 első számának azon cikkeiben, a hol a Dr. *Wolafka* ur „Róm. kath. vagy Szt. Erzsébet nőegyletéről” emlékeztünk meg. Nekünk az eivünk mindig az volt, hogy nem helyes a társadalmat felekezetek szerént széttagolni semmiképpen sem ; de nem helyes főleg ott, hol pusztá humanitarius mun-

kák végzéséről van szó. Kétségtelenül ez az elv egyesítette ezelőtt 35 esztendővel a „*Jótekonyság nőegylet*”-ben Debrecen művelt és jólelkű urinőt is. És ezek itt évtizedeken át meg is tudtak példás egyetértésben és békességben lenni s működésök fenséges mivolta által ebben a városban sokkal inkább át volt hatva mindenki, semhogy ennek a samaritánus s annyi könyvet törölő, annyi nyomort enyhítő emberbaráti intézetnek felekezeti jellegét bolygatni merészelt volna. Bölcseség a vezetésben, szeretet és könyörület minden cselekedetben s méltányosság az igények kielégítésében, — ezek az elvek irányították ezt a „*nőegylet*”-et nagy időközön át s ha évenként kiküldöttei felkerestek bennünket házainkban, soha egyikünknek sem jutott eszünkbe a segélyezettek és gyámolítottak keresztlevelé után tudakozódni ; hanem amit adtunk, igaz szívvel adtuk, abban a meggyőződésben, hogy nem kereszttyén az, ki mikor a nyomor jajgat, az emberen kívül még más egyébre is tekint. Így volt biz ez a legutóbbi karácson ünnepéig. És akkor Dr. *Wolafka Nándor* ur, a debreceni róm. kath. plébánus, újra hozzá fogott társadalmunkban a sárkány-fogak vetéséhez. A mint már megirtuk, — *furfangos praktikával* egy katolikus nőegyletet alakított . . . ! Nohát ezek után valósággal kényszerítve volt a régi tiszteltreméltó nőegylet, hogy ő is megtegye a maga kötelességét . . . ! Sajnáljuk, lelkünk ből sajnáljuk, hogy Dr. *Wolafka* ur munkája folytán ide kellett Debrecenben a viszonyoknak fejlődni. De most már ne csak jajgassunk, hanem tegyünk is. Az idő erre érkezett s *kalaplevéve hajlunk meg a nemes nőegylet választmányára előtt, midőn látjuk, hogy sokkal finomabban tud distingválni bizonyos kérdésekben, mint azok a férfiak, kik a maguk értelmi fölényére sokszor olyan büszkén hivatkoznak !* Üdvözljük a nemes nőegyletet, és ennek nagyérdemű elnöknőjét *Veressné Szathmáry Teréz* urnőt és a választmány minden egyes tagját azért is, hogy bár megváltoztatták a jótekonyság nőegylet címét, de azért *mint eddig tették, — úgy a jövőben is felekezeti különbség nélkül kívánják gyámolítani a város árváit és szegényeit.* Ez illik a „*Református Nőegylet*”-hez ! Különböztet, a mint tudjuk, a cím megváltoztatására vonatkozó határozatát a választmány e hó 24-kén d. e. 11 órakor tartandó közgyűlése elé terjeszti. Kétség sem fér hozzá, hogy a közgyűlés a választmány határozatát helybe hagyja. Ime a 2 év előtt megbuktatott eszme magától feltámadt . . . Más néven ugyan, de ugyanazon jelleggel és intencióval. Szorítnak bennünket az idők és a *Wolafkák* ! Csak azt szeretnők aztán most már illetékes tényezőktől megkérdezni, hogy

ugyan mit mondanának hozzá, ha a vérig szekirozott kálvinisták a harcot ebben a városban az egész vonalon felvonnák s minden kérdést és választást felekezésvé tennének . . . ! ? Ugyebár furcsa meglepetés következhetnék be . . . ! ? Pedig a logika most már csakugyan ezt hozná magával . . . Ez volna aztán az az igazi **tett**, a mit sokan emlegetnek ! No majd lássuk a további fejlődményeket. Annyi bizonyos, hogy a „Nőegylet“ határozata komoly memento *Wolafka* urékhoz . . . Olvassák el csak, a melyek Dániel 5. 25—27-ben írva vagynak !

— **Csendes egyszerűségben** folyt le egy egyházi ünnepély csupán közistenisztelet keretében Szapáryfalván 1903. évi november hó 29-én délelőtt. Akkor volt ugyanis 20 éve annak, hogy az egyház lelképásztora a gyülekezet lelkészévé választatott, nevezetesen 1883. november hó 29-én. Az egyházi beszéd alapigéjeül vette lelkész I. Móz. 31. 41-ik versét : „*Ez huszadik esztendeje, hogy a te háznál vagytok.*“ S ennek alapján beszélt I. arról az időről, melyet a gyülekezet kebelében s azzal együtt átél s legnagyobb részben viszontagságok és szenvedések özt töltött el, idézve *Komáromi István* nagygyőri predikátor eme szavait : „Ettem meg ebédem, vacsorámat sirván, keserűség nélkül feküdtem le ritkán.“ Tetőpontra hágott a szenvedés 1900 ban, midőn a gyülekezet iskolája azon évi március 6-án erőszakosan bezárattott s teljes félévig zárva tartott s ugyan sok utánjárásába fáradozásába került boldogemlékü Szabó János esperesnek és gróf Ráday Gedeon gondnoknak, míg 1900. szeptember 4-én újra megnyilhatott. II. Beszélt a helyről, hol még ezelőtt 23 évvel madarak énekénél, fenevadak üvöltésénél egyéb hang nem hallatszott, most pedig emberi hangon, magyar nyelven, magyar kálvinista gyülekezetben zeng az Isten dicsérete, azon nyelven, melyet e helyen 240 évvel ezelőtt ágyuk dörgeése némított el. Beszámolt végül a lelkész 20 évi hivatali ténykedéseivel. A 20 év alatt összesen 1354 egyházi beszédet tartott s vajha, míg Péter apostol egy beszédére 3000 lélek tért meg, ezen ő 1354 beszédére avagy csak egy lélek tért volna meg ! A keresztséget kiszolgáltatta 1339 személynek, kik között felnőttek is voltak, ugymint izráeliták és nazarénusok. Konfirmált 681 növendéket. Az Uri szent vacsorát kiszolgáltatta 6262 egyháztagnak. Megesketett a 20 év alatt 270 házaspárt. Halott volt a husz év alatt 845, kik közül 191 felett tartott halotti beszédet ; ezenkívül részint halotti imával, részint énekszóval még több halottat is kísért ki a végső nyugalom lakhelyére. Épült a 20 év alatt 1 iskola épület, mely imaházul is szolgál ma is, és lelkészlak. Van az egyháznak 3 harangja, melyek közül egy, a középső, gróf *Lónyai Menyhért* volt békés-bánáti egyházmegyei gondnok ajándéka.

— **Az egyházkerület statisztikája.** Az egyházmegyei esperesek szokásos évvégi jelentése alapján a püspöki hivatal most állította össze egyházkerületünk 1903. évvégi állapotát feltüntető statisztikáját, melyet az alábbiakban közlünk : A kerületben anyaegyház van : 574, leányegyház : 36. Rendes és helyettes lelkész működik : 587, segédlelkész 74, nyugalomba vonult lelkész : 5. Megjegyzendő,

hogy a segédlelkészek közé vannak számítva a lelkész jellegű gimnáziumi tanárok és az ideiglenesen kiboocsátott IV-ed éves theologusok is. A hittanhallgatók létszáma : 111.

— **Helyreigazítás.** Alulírott tisztelettel tudatom az érdeklődőkkel, hogy az új énekes könyv 187-ik éneke dallamának utolsó sorában nagy nyomda hiba van, melyet kérek így igazítani : b. b. c. as. g. f. e. f. (szöveg. Idvet mástól nem remélek). Intézkedés tétellett, hogy a hiba a jövő kiadásokban így igazíttassék. Gyoma, 1904. Jan. 19. *Kálmán Farkas*, a dallam szerzője.

— **Meghívó.** A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság f. évi január hó 26-án délután 6 órakor, Budapesten, a ref. főgimnázium könyvtártermében (Lónyay-utca 4. sz. II. em.) *igazgatóválasztmányi ülést* tart. Tárgyak : 1. Az 1904. évi kiadványok : a) Protestáns szemle ; b) Egyháztörténeti Adattár ; c) Tudományos könyv ; d) Házi kincstár V ik kötete ; e) Koszoru 101—110. füzet. 2. Jelentés az 1903. évi számadások megvizsgálásáról, az 1905. évi költségvetés. 3. A bibliatársulat jubileuma és a MPIT. 4. Titkári jelentés a folyó ügyekről. 5. Esetleges indítványok. A választmányi ülés előtt d. u. 5 órakor a pénzügyi bizottság tart ülést Pénztárvizsgálat. Költségvetés-készítés stb. *Hegedüs Sándor* a M. P. I. T. elnöke. *Szöts Farkas*, a M. P. I. T. titkára.

— **Lelkészválasztás.** Szakolyban (felső-szabolcsi egyházmegye) az év elején meghívás útján *Getse István* sajjókesznyéteni segédlelkész választatott meg rendes lelkészül. Beiktatása 1904. Jan. 17-én volt az itt szokásos ünnepélyességekkel. Isten áldása kísérelje működését !

— **Spurgeon híres londoni lelkész mondá :** ha egy lelkész több könyvet nem tud venni, vegyen *Bibliát* és egy „*missiói híradót.*“ A magyar lelkészek eddig csak *Bibliát* vehettek, de „*missiói híradót*“ nem, mert ilyen a magyar irodalomban nem volt. E hiányon próbál segíteni Szalay J. nagybecskereki lelkész, ki „*Keresztyén Evangélista*“ lapját missiói híradó lappá tette és már ez évi 2-ik számban ösmertetést hoz a Cumberland öbölí eszkimó, franciaországi és a szerbek közötti missióról. Előfizetési ár egész évre 2 korona, mely Szalay J. lelkészhez, *Nagybecskerekre* küldendő.

Szerkesztői üzenet.

P. S. kir. közjegyző urnak **H.-szoboszló**, — és többeknek. Az egyházban nem politizálunk. Azonkívül szívesen. Soha sem csináltunk titkot politikai meggyőződésünkbenl hveink előtt sem ; nem fogunk azt csinálni ezután sem. Nekünk nincsenek érdekeink, melyek tartózkodást parancsolnának. De hogy egyes lapok p. o. a „*Magyar Szó*“ politikai fordulatának az apostrophálására vállalkozunk, — azt nem tehetjük, sőt meggyőződésünk szerint e t tenni merőben felesleges is. A protestáns lelkész kar lég erős arra, hogy szeméit ne hagyja bekötetni. A „*részvény-társaság*“ ügyeiről sem tudunk semmit. Sürgecsétek illetékesebb helyen. — **Sz. J. Nagybecskerek.** Én önnek megírtam, hogy várjon válaszával a Ny. L. cikke megjelenésének a végéig és ne idegeskedjék. Ugy látszik, — nem fogadta meg. Kár pedig, — mert én bizony a tárgyilagatos dolgozatokat még akkor is szívesen ki szoktam adni, ha azok az én meggyőződésemmel nem egyeznek meg. De már a szóban forgó cikk ugyan hogy is lehetne tárgyilagosa, mikor írója egy cikk megjelenése után azonnal tollat ragadva, válaszol *előbb*, sem mint az, amire válaszolni akar, befejezést nyert volna ! ? Ami a személyes ér-

zelmeket illeti . . . higgye meg ön kedves kollega . . . én is voltam már Kispíresen! En is tudnék sok olyat megszögni önnek, a mnek a hallattára ön is elfelejtkeznek azonnal másokkal törődni! Hagyjuk h t ezt a dolgot. Mi még eddig nem voltunk soha egy nézetén, — valószínűleg nem is leszünk soha!

Tartalomjegyzék: „A bibliára támaszkodva védjük szabadságunkat.“ Báró B. nffy Dezső. — Hires természettudósok vallásos nyilatkozatai. — Komoly felszólítás Ny. L. -hez, Szalay József. — Válaszul. Ny. L. — T a n ü g y : Egyházkerületünk népiskoláinak állapota az 1900—1-ik iskolai évben. Baresa János. — K ö z é l e t ü n k : Református nőegylet. — Protestantismus és socialismus. — Irodalom. — K ü l f ö l d : Francia egyházi szemle. Baresa János — Különfélek.

Felelős szerkesztő: ERŐSS LAJOS.

A tanuló ifjuságnak felette alkalmas **egyetlen magyar nyelvű** protestáns imakönyv a **serdülő** ifjuság számára. Horváthné Ferenczy Ida

„Fehér Liliom“
Imakönyv a protestáns ifjuság számára. Kun Bertalan ev. ref. püspök ur ő méltósága rendkívül meleg hangú ajánlásával. Ára egyszerű kötésben 1 korona, diszes, gazdagon aranyozott vászonkötésben tokkal 2 k. 50 f. diszes bőrkötésben aranyfűzővel és dobozzal 3 k. 50 f. Kapható minden könyvkereskedésben, valamint a kiadónál: **Vadász M.** könyvkereskedőnél **Miskolcon**, aki az összeg előzetes beküldése esetén portómentesen küldi.

ORGONA!!

Nagyváradon, fő-utca 51/15.

UJ ORGONÁKAT

készíték a legujabb pneumatikus csőrendszer szerint, golos-ládaival. Biztos működésért még a **legnedvesebb templomban is** kezeskedem.

ORGONÁIM az elképzelhető könnyedségű játszás-móddal birnak és mindamellett az egyes sipok a leggyorsabb játszás mellett is **pecizen** azonnal megszólalnak. — Elvállalok továbbá

régi orgonákat átalakítás, javítása és hangolása a legjutányosabb árban.

ORSZÁGH ANTAL

orgona-készítő.

A „Neumann M.“ cég debreceni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“

cs. és kir. udvari szállító cég.

Hiszen évek hosszú sora óta, a mióta ez a cég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debrecenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debrecenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruházat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olesóságnak mintaképe.

Nines itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a **Neumann M.** céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy **Neumann M.** áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olesóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég áruai versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak az üzlet vezetőjéhez, mert hiszen mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. cs. és kir. udv. szállító Debrecen, főtér, a postával szemben.

Mérték szerint külön osztály.

ALAPITTA TOTT : 1845-BEN.